

Development and Implementation of MTVD Curricula (DIMTV)

WP 1 - Deliverable 1.1

Analiza e situatës aktuale e sektorit të Multimedias dhe Televizionit Dixhital në Shqipëri dhe Kosovë

Project Duration: Oct 2017 – Oct 2020 (Extended to October 2021)

Start Date of Deliverable: December 2017

Submission Date: April 2018

Dissemination level: Department/Faculty, Regional, International

Lead organization: UBT

Tabela e përmbajtjes

1.	Hyrje në Multimedia	4
1.1	Objektivi i studimit	4
1.2	Struktura e raportit	4
1.3	Metodologjia e studimit	5
2.	Situata në Shqipëri	6
2.0	Zhvillimi historik i multimedias dhe transmetimeve dixhitale	6
2.1	Komunikimet analoge, Radio Tirana dhe TVSH	6
2.2	Ndihma nga ekspertët e huaj	7
2.3	Historia dhe lindja e shërbimeve multimediale dhe kompanive prodhuese multimediale në Shqipëri post-komuniste	8
3.0	Entet rregullatorë që monitorojnë tregun e komunikimit dhe transmetimeve	8
3.1	AMA	8
3.2	AKEP	9
4.0	Operatorët Multimedial në Shqipëri	9
4.1	Transmetimet dhe prodhimet Multimediale	9
4.2	Ofruesit e shërbimit të komunikimit dhe lidhja me multimedian	10
5.0	Edukimi në fushën e shërbimeve multimediale	10
5.1	Prezantim i përgjithshëm i sektorit të edukimit në Shqipëri	10
5.2	Programet e studimit në fushën e Teknologjisë së Informacionit dhe Multimedias	11
6.0	Interesi i të rinjve në ndjekjen e karrierës në fushat e multimedias dhe teknologjisë së informacionit	12
6.2	Rezultatet e pyetësorit	12
6.2	Rëndësia e praktikave mësimore	15
7.0	Analizë e tregut të punës dhe sfidat aktuale	15
7.1	Pyetësi drejtuar AMA	15
7.2	Nevoja për bashkëpunim midis akademisë dhe industrisë	17
8.	Perspektiva e Kosovës	18
8.0	Zhvillimi historik i shërbimeve transmetuese	18
8.2	Komunikimet analoge	18
8.2	Ndihmë nga ekspertët e huaj	20
8.3	Lindja e shërbimeve dhe kompanive multimediale	20
8.4	Krahasimi dhe iniciativat e ndërmarrjeve private	21
9.0	Entet rregullatorë që monitorojnë tregun e transmetimit dhe komunikimit	21
9.1	Komisioni i pavarur i medias	21
9.2	Autoriteti rregullator i komunikimeve postare dhe elektronike	21
10.0	Analizë e sektorit të transmetimeve multimediale në Kosovë	22
11.0	Edukimi në fushën e shërbimeve multimediale	23

11.1	Multimedia dhe Televizioni Dixhital në Universitetin e Prishtinës.....	24
12.0	Interesi i të rinjve në ndjekjen e studimeve në fushën e multimedias.....	26
12.1	Analiza e pyetësorëve.....	26
12.2	Cështje lidhur me informalitetin.....	33
13.0	Komunikimi publik midis akademisë dhe industrisë.....	34
14.0	Konkluzione.....	34

1. Hyrje në Multimedia

1.1 Objektivi i studimit

Objektivat e studimit të titulluar “Analiza e situatës aktuale të sektorit Multimedia dhe Televizion Dixhital (MTVD) në Shqipëri dhe Kosovë”, janë: Të ofrojë një përshkrim dhe analizë të situatës aktuale në media dhe në kompanitë që ofrojnë shërbime multimediale në Shqipëri dhe Kosovë: Të identifikojë problematikat dhe sfidat në këto rajone, si dhe të shërbejë si një përmbledhje e kuadrit ligjor të organeve rregullatore të shërbimeve audio-vizuale në të dy vendet; Të analizojë tregun e punës dhe nevojën për ekspertë të MTVD; dhe së fundi; Të përshkruajë panoramën e përgjithshme të sektorit të arsimit për të gjetur mundësitë dhe përparësitë e trajnimit të ekspertëve në fushën e MTVD me qëllim zgjidhjen e problemeve dhe kapërcimin e sfidave në tregun e punës.

Përmes këtij studimi ne synojmë të kemi një prezantim të plotë të fushës së MTVD në të dy vendet. Rezultatet do të ndihmojnë partnerët e përfshirë në këtë projekt për të ndërtuar një bazë të fortë për hapat e ardhshëm të vetë projektit, veçanërisht në zhvillimin dhe përmirësimin e kurrikulave të MTVD.

1.2 Struktura e raportit

Ky raport është një prej detyrave të paketës së parë të aktiviteteve (WP1) të kryera në kuadër të implementimit të detyrave të projektit.

Në pjesën e parë, do të prezantohet një histori gjithëpërfshirëse e sektorit të multimedias dhe shërbimeve të transmetimeve dixhitale në Shqipëri dhe Kosovë. Në studim janë përfshirë kompani të prodhimit multimedial, industria e transmetimeve dixhitale, si dhe industria e shërbimeve të transmetimit dixhital dhe shërbimeve multimediale.

Në pjesën e dytë, do të flitet mbi mënyrën se si tregu dhe industria operon dhe ka operuar. Ndikimin e institucioneve përkatëse rregullatorë dhe ndërhyrja e qeverisë, si dhe kuadri ligjor për të dyja shtetët në lidhje me fushën e Multimedias dhe Televizionit Dixhital.

Në pjesën e tretë, situata aktuale e tregut të punës në Shqipëri dhe Kosovë do të prezantohet dhe në seksionin e katërt do të flitet mbi programet e studimit që kanë lidhje me fushën e multimedias dhe televizionit dixhital në Shqipëri dhe Kosovë.

Për të mbështetur studimin, një pyetësor është zhvilluar dhe shpërndarë tek studentët aktualë dhe studentët e diplomuar në universitetet në të dyja vendet. Metodologjia dhe rezultatet janë prezantuar në seksionin e pestë.

Së fundmi, ky raport vjen me udhëzime dhe sugjerime për masa të mëtejshme për përmirësimin e situatës dhe kushteve aktuale në këtë fushë.

1.3 Metodologjia e studimit.

Në këtë raport janë përmendur disa prej studimeve më të fundit në këto fusha si dhe janë prezantuar informacionet më të fundit të situatës aktuale. Duke qenë një fushë e re, shumë informacione mungojnë dhe për këtë arsye, u zhvillua një pyetësor për të mbledhur më shumë mendime shtesë nga studentët dhe punonjës në fushën e multimedias dhe televizionit dixhital. Qëllimi i studimit është hulumtimi dhe përcaktimi mbi kurset e vazhdueshme të MTVD që po zhvillohen dhe gjithashtu dhe aplikimi i tyre në industrinë e mediave dhe komunikimit. Më poshtë janë disa nga hapat që u ndoqën nga afër për të planifikuar hartimin, zhvillimin dhe implementimin e metodologjisë për përfundimin e këtij studimi:

1. Qëllimet, objektivat dhe rendi i prioritetëve të problemit të kërkimit
2. Zhvillimi i problemit kryesor të kërkimit
3. Hartimi i pyetësorit, intervistat në terren, vërtetimi i të dhënave, gjenerimi i një raporti dhe vizualizimi i statistikave
4. Rishikimi i literaturës dhe kryerja e sondazhit
5. Gjenerimi i rezultateve
6. Interpretimi i rezultateve
7. Përfundime dhe rekomandime

Gjatë rishikimit të raporteve dhe literaturës në dispozicion, lindi nevoja të zhvillohen dhe hartohen pyetjet qendrore të kërkimit. Fillimisht, u studiuan kurrikulat aktuale lidhur me MTVD dhe u zhvilluan konsulta me personelin mësimdhënës në të dy vendet. Pyetjet u përshtatën më tej për të siguruar një tablo të qartë për MTVD në Shqipëri dhe Kosovë. Hartimi i pyetësorit është bazuar kryesisht në kurrikulat ekzistuese, por pa u kufizuar në fushëveprimin dhe shtrirjen e tyre. Vlen të theksohet se në dijeninë tonë nuk ka pasur studime të mëparshme të këtij lloji në fushën e MTVD. Pyetësori kishte pyetje të mbyllura dhe të hapura me parimin e matjes së qëndrimeve të pjesëmarrësve për çështje specifike.

Përzgjedhja e industrisë së synuar në zonën MTVD për studimin u pa si një mundësi e mirë pasi është hera e parë që ky sektor analizohet. Duke qenë lloji i parë i studimit i aplikuar në këtë fushë, ishte vendimtare që të hapte një temë që kryesisht nuk ka qenë në diskutim në mesin e studentëve apo bizneseve në këtë rajon. Për më tepër, do të jetë me rëndësi jetike për fakultetet MTVD në rritjen e mundësive të studentëve ku ekziston një numër i madh i papunësisë që shkon nga 20% në 45% dhe për këtë arsye analizimi i MTVD do të hedh dritë mbi nevojën për ekspertë të rinj në këtë fushë.

Pyetësori u hartua në gjuhën shqip (dhe në anglisht për qëllimin e projektit). Pyetësori u shpërnda nëpërmjet Google Form për tja bërë studentëve/punonjësve më të lehtë. Plotësimi i pyetësorit zgjat mesatarisht 6 deri në 8 minuta. Në Shqipëri, pyetësorët u shpërndanë tek studentët bachelor dhe alumni gjithashtu. Nga ana tjetër, në Kosovë, meqënëse nuk ka program specifik MTVD, sondazhi u shpërnda tek studentët e diplomuar nga fushat e ngjashme me MTVD.

Çështje problematike me intervistat në terren përfshijnë; gatishmëria e studentëve/individëve që duan të marrin pjesë në sondazh; numri i kolegjeve/kompanive ekzistuese; gatishmëria e tyre e ulët për të marrë pjesë dhe/ose mosgatishmëria për të siguruar informacion për shkak të konkurrencës; orari i tyre i ngarkuar ishin ndër sfidat kryesore.

2. Situata në Shqipëri

2.0 Zhvillimi historik i multimedias dhe transmetimeve dixhitale

2.1 *Komunikimet analoge, Radio Tirana dhe TVSH*

Radio Tirana, fillimet e së cilës datojnë në 1938, mund të cilësohet si kontakti i parë i Shqipëtarëve me një media elektronike. Transmetimi i parë ishte një recital koral, shoqëruar nga zëri i Kaliopi Nushi që përshëndeti me shprehjen e famshme "Mirëdita, kjo është Radio Tirana". Ky moment shënoi transmetimin zyrtar në radio. Në 1987, 66 orë programesh në 20 gjuhë të ndryshme transmetoheshin çdo ditë.

Në vitin 1959, u themelua Qendra e parë Televizive Eksperimentale që siguroi bazën për televizionin e parë shtetëror shqiptar, TVSH. Televizioni shqiptar pati lancimin e parë zyrtar në 1 maj 1960. Programet televizive filluan rregullisht deri në vitin 1971. Transmetimet me ngjyra u bënë të rregullta deri në vitin 1982.

Deri në vitin 1995 për shumicën e shqiptarëve, media elektronike nënkuptonte rrjetin e radios dhe televizionit shtetëror. Të dy ishin transmetime analoge. Pas rënies së komunizmit filluan të ndodhnin ndryshime dhe në media. Transmetimet televizive ishin ndër të parët që reflektuan ndryshimet. Shumë investime private filluan të shfaqen si transmetues jo-ligjorë. Arsyeja se pse ata u quajtën të paligjshëm ishte për shkak të mungesës së një ligji adekuat të medias për rregullimin e mediave. Nga 1995 në 1998, kishte 33 operatorë privatë ndërsa në fund të vitit 2000, u krijuan 51 televizione. Statistikat tregojnë që në 1997, shqipëtarët zotëronin 810,000 sete radio dhe 405,000 sete televizive¹. Shumica e transmetuesve gjatë kësaj periudhe filluan me aparate amatorësh VHS dhe UMATIK gjysëm profesionale dhe standarte SVHS². Në këtë periudhë ekzistonte një mungesë e madhe e stafit të specializuar sidomos, ekspertë që njihnin mirë pajisjes e transmetimit pasi shumica e punonjësve ishin trajnuar në inxhinjeri elektrike dhe kishin mangësi të mëdha njohurish në këtë fushë specifike³.

¹ <http://www.pressreference.com/A-Be/Albania.html#ixzz55Nmcnd5d>

² Time Zero of the Digital Switchover in SEE

³ http://www.respublica.al/arkiv-opinion/lindja-e-televizioneve-private-ne-shqipëri#_ftn37

Transmetimet dixhitale u përballën me shumë probleme dhe kundërshtime si nga autoritetet rregulluese ashtu dhe nga kompanitë televizive kompetitive, kjo dhe për shkak të mungesës së një ligji rregullues. Televizioni i parë i transmetimit tokësor dixhital daton në 15 korrik 2004, dhe që atëherë ky sektor ka operuar mes kaosit dhe mungesës së theksuar të standarteve rregullatorë dhe eksperiencave të duhura⁴⁵.

2.2 Ndhma nga ekspertët e huaj

Digitalb ishte i pari që solli transmetimin tokësor dixhital DVB-T në Shqipëri në vitin 2004. Përball kësaj prurie, jo vetëm rregullatorët në Shqipëri por dhe rajoni u gjet i papërgatitur⁶. Nga 2004-2006 Këshilli Kombëtar i Radio Televizionit (KKRT) përfaqësoi Shqipërinë në procesin e përgatitjes dhe koordinimit më shtetet partner nga rajoni për planifikimin e sekuencave për shërbimet e reja dixhitale si një përpjekje për të pranuar këtë teknologji që njihej si ilegale nga rregullatori ligjor i medias.

Në 2006, në Gjenevë, në Zvicër, në Unionin Botëror Telekomunikacionit (ITU) u dakortësua mbi marrëveshjen mbi "Planifikimin e shërbimeve të televizionit digjital territorial në pjesë të Rajonit 1 dhe 3, në bandat e frekuencës 174-230 MHz and 470-862 MHz", ndërkohë që në 2007, në Parlamentin Shqipëtar u trajtua ligji i parë rregullator mbi transmetimet dixhitale në shtetin Shqipëtar, ku qëllimi kryesor ishte licensimi i operatorëve televiziv dixhitalë dhe rregullimi i tyre nëpërmjet legjislacioneve përkatëse. Ky ligj, ishte rezultat i shumë diskutimeve dhe bashkëpunimeve me Këshillin e Europës, Komisionin Europian, median private dhe institucionet Shqipëtare. Mbas shumë debatesh, në Maj të 2012, parlamenti aprovoi Strategjinë dixhitale të "Switchover", që do të hapte rrugën për fillimin zyrtar të ndryshimeve drejt transmetimit dixhital. Pas dakortësisë mbi Strategjinë, Këshilli Kombëtar i Radio Televizionit nxiti miratimin e draft ligjit mbi shërbimet Audiovizuale dhe u desh rreth 1 vit për finalizimin dhe miratimin final të ligjit të ri, Ligji 97/2013 "PËR MEDIAT AUDIOVIZIVE NË REPUBLIKËN E SHQIPËRISË", në Mars të 2013⁷. Ky ligj shtoi kompetenca të reja në funksionet e rregullatorit, i njohur në ditët e sotme si Autoriteti i Mediave Audio Vizuale (AMA)⁸. RTSH-së, televizionit publik, ju përcaktua roli për monitorimin e procesit të kalimit drejt dixhitales. Strategjia e kalimit Dixhital alokoi dy frekuenca kombëtare për transmetimin publik, nga 8 të përcaktuara për Shqipërinë. Ministria e Inovacionit dhe Teknologjisë së Informacionit në Shqipëri, publikoi një proces prokurimesh për përzgjedhjen e rrjeteve të veta. Në përfundim të procesit Rohde & Schëarz u zgjodh si një kompani e jashtme për Financim, Dizenjim, Furnizim, Instalim, Trajnim dhe Transferim të rrjetit DVB-T2 për Republikën

⁴Digital television in Albania: policies, development, and public debate

⁵ European Union Audiovisual Media Services and its impact on freedom of speech

⁶ Time Zero of the Digital Sëitchover in SEE

⁷ The process of switchover to digital broadcasting

⁸ Switchover to Digital Broadcasting, Enio Haxhimihali

e Shqipërisë. RTSH akoma nuk e ka përfunduar procesin⁹. Sipas AMA, procesi po kryhet hap pas hapi dhe i ndarë në rajone.

2.3 Historia dhe lindja e shërbimeve multimediale dhe kompanive prodhuese multimediale në Shqipëri post-komuniste.

Historia e prodhimeve multimediale në Shqipëri mund të gjurmohet në fillim të viteve 1900. Kol Idromeno ishte i pari piktor që punoi mbi shfaqjet kinematografike në Shqipëri në 1912 dhe ku në fund të viteve 1920, numëroheshin 18 prej tyre. Në 1952, në Tiranë u themelua Kinostudio "Shqipëria e Re". Në këtë kohë, studentët dërgoheshin në Bashkimin Sovietik dhe në Cekoslovakë për të studiuar mbi fushën e kinematografisë.

Në 1975, u prodhua filmi i parë i animuar "Zana dhe Miri". Kjo i hapi rrugën prodhimit të filmave me teknikat e vizatimit të kombinuara me teknikat modern të kohës. Shqipëria, përtej izolimit nga bota, arriti të prodhonte një mesatere prej 13 filmash në vit gjatë periudhave 1975 - 1990. Nga viti 1958 deri në 1995, 270 filma, 700 dokumentare dhe 150 filma të animuar u prodhuan në Shqipëri. Dy dekadat e tranzicionit që nga rënia e sistemit komunist në 1991, kanë qenë periudha të vështira për kinematografinë Shqiptare. Në studion e mëparshme "Shqipëria e re" e cila u bë "Albafilm Studio", produksioni u rrallua në 1-2 filma në vit. Në 1996, nga qeveria Shqiptare u krijua Qendra Kombëtare për Kinematografinë, e cila mbështetej dhe organizohej dhe nga Ligji për Kinematografinë nr 8096, artikulli nr3¹⁰. Në fund të 1995, studio e parë e prodhimit "Gjeli Vizion" u themelua dhe në inventarin e saj numëroheshin 4 kamera. Tashme në Shqipëri numërohen një numër i madh studiosh, që mbulojnë nevojat e tregut për prodhimin multimedial.

3.0 Entet rregullatorë që monitorojnë tregun e komunikimit dhe transmetimeve

3.1 AMA

Përpara ligjit nr. 97/2013 "Mbi mediat audiovizuale në Republikën e Shqipërisë", kuadri ligjor për rregullimin e transmetimit radio dhe television në Republikën e Shqipërisë dhe transmetimet dixhitale, konsistonte në dy ligje të ndara:

- Ligji nr. 8410, datë 30.09.1998, "Mbi Radion private dhe Televizionin në Republikën e Shqipërisë"
- Ligji nr. 9742 datë 28.05.2007, "Mbi transmetimet numerike në Republikën e Shqipërisë"

Sipas ligjit nr. 97/2013, AMA është autoriteti rregullator në fushën e shërbimeve të transmetimit audiovizual dhe audio si dhe të gjithë shërbimeve suportuese në territorin e Republikës së Shqipërisë¹¹. Disa nga funksionet kryesore të AMA përfshijnë, konkurrencën e drejtë, monitorimin

⁹ <https://www.rohde-schwarz.com/>

¹⁰ <http://nationalfilmcenter.gov.al>

¹¹ <http://ama.gov.al>

e programeve, ndërtimin e strategjive, zhvillimin e procedurave dhe rregullimin e tyre për dhënien e licensave dhe autorizimeve të përcaktuara nga ligji.

3.2 AKEP

Autoriteti i komunikimeve postare dhe elektronike, është rregullatori i telekomunikacionit në Shqipëri. Administratohet nga Ligji mbi Komunikimin Elektronik. Ky autoritet siguron publikimin e Planit kombëtar të Frekuencave, si dhe të gjitha kushtet e përdorimit të tyre. Ai gjithashtu menaxhon domainin .al. Ligji mbi Komunikimet Elektronike (9918/2008) ka si qëllim promovimin dhe mbështetjen e konkurrencës dhe duhet të sigurojë infrastrukturën e duhur dhe shërbimet përktarëse duke siguruar parimin e neutraliteti teknologjik në komunikimet elektrike¹².

4.0 Operatorët Multimedial në Shqipëri

4.1 Transmetimet dhe prodhimet Multimediale

Sipas të dhënave të AMA, Shqipëria ka 215 transmetues audio dhe audio visual, përfshirë këtu dhe operatorë përgjegjës për zhvillimin dhe ndërtimin e rrjetit dixhital. Ekzistojnë 6 transmetues kombëtarë, 1 publik dhe 5 privatë. Transmetuesit privatë kanë rrjetin e tyre të territorit kombëtar për transmetimet e tyre me 20 programe secili, dhe RTSH (transmetuesi publik) nga ana tjetër ka 2 rrjete për transmetimin e mbi 40 programeve. Në total, këta transmetues transmetojnë rreth 140 programe kombëtare nëpërmjet transmetimit territorial dixhital.

Shqipëria ka 3 radio kombëtare, 2 private (TV Klan dhe TV Top Channel) dhe një publike (RTSH). Këto operatorë privatë transmetojnë secili nga një program audio, dhe radio publike (Radio Tirana) transmeton dy programe audio.

Në Shqipëri ka rreth 107 televizione private, rajonale dhe locale dhe 106 radio locale dhe rajonale. Të gjitha kompanitë audiovizuale që operojnë në Shqipëri ofrojnë shumëllojshmëri të shërbimeve multimediale duke përfshirë: muzikë, histori, gjeografi, teknologji dhe informacione mbi aktivitetet politike duke përdorur audio, video, imazhe dhe të dhëna.

Deri në vitin 2005, njohuria dhe të kuptuarit e medias dhe shërbimeve multimediale ishte e paqartë. Multimedia mund të kuptohej vetëm në termat e televizionit dhe proceseve filmike. Pas 2005, duke ndjekur dhe zhvillimin e dixhitalizimit dhe rritjen e përdorimit të internetit dhe të medias dixhitale, një rritje e zhvillimit të produkteve multimediale është vënë re për të përmbushur nevojat e tregut. Në Shqipëri, ka rreth 10 biznese të mëdha dhe të njohur, nga sipërmarrës të rinj që mbulojnë nevojat për shërbime multimediale në Shqipëri.

Me shërbime dhe zgjidhje multimediale ne do të përfshijmë:

- Filmat e animuar 2D dhe 3D

¹² <https://www.akep.al>

- Shërbimet që lidhen me produksionin dhe post-produksionin
- Suporti Teknik
- Përpunim imazhi
- Shërbime të suportit të pajisjeve.

4.2 Ofruesit e shërbimit të komunikimit dhe lidhja me multimedian

Sektori i komunikimeve në Shqipëri rregullohet nga Autoriteti i Komunikimeve Postare dhe Elektronike (AKEP), i cili në të njëjtën kohë është dhe enti kryesor për raportimin periodik të të dhënave në këtë sektor.

Sipas raportit të të dhënave mbi këtë sektor të publikuar nga AKEP në 2017¹³, numri i përdoruesve aktivë të shërbimeve telefonike ishte 3.4 milionë, ndërkohë që ekziston një rritje prej 25.4% numri të përdoruesve që përdorën internetin nëpërmjet shërbimeve të transmetimeve mobile, krahasuar me të njëjtën periudhë gjatë 2016. Sasia e trafikut të të dhënave pësoi një rritje prej 11.2% dhe numri mesatar i trafikut të konsumuar nga përdorues aktivë ishte 1.95 GB.

Nga ana tjetër, numri total i të regjistruarve për rrjetin e transmetimeve fikse ishte 279 000, 70% e të cilëve, shoqëronin me shërbime të integruara: telefon/internet/TV, ku 49% e të cilëve kanë zgjedhur TV.

Të dhënat sugjerojnë rritje të shërbimeve transmetuese telefonike, të lëvizshme dhe fikse. Kjo tregon se nevoja për ekspertë ICT është gjithnjë dhe në rritje.

Një plan i detajuar mbas shumë diskutimesh mes të gjithë aktorëve kryesorë duhet të ndërmerret në të ardhmen për tu paraprirë situatës së vështirë të mungesës së profesistëve të tillë në Shqipëri.

5.0 Edukimi në fushën e shërbimeve multimediale

5.1 Prezantim i përgjithshëm i sektorit të edukimit në Shqipëri.

Pavarsisht sipërfaqes së vogël, Shqipëria numëron një numër të lartë të institucioneve arsimore, duke reflektuar pasionin dhe dashurinë për dijen. Në Shqipëri numërohen 14 institucione publike të arsimit të lartë dhe 25 institucione private të arsimit të lartë¹⁴.

Fusha e telekomunikacionit është një nga programet më të preferuara duke qënë dhe një nga profesionet më të paguara. Pas rënies së komunizmit dhe me lindjen e internetit dhe shkencave kompjuterike, të gjitha programet e studimit të lidhura me këtë sektor kanë patur një rëndësi të vecantë dhe kanë qënë ndër të preferuarat. Në Shqipëri, janë të regjistruar rreth 500,000 studentë,

¹³ Treguesitstatistikorëtëtrëguttëkomunikimeveelektronike, tremujori 3, 2017

¹⁴ <https://www.asc.al/>

80,000 nga të cilët studiojnë në fusha të lidhura me teknologjinë e informacionit. 270,000 studentë janë meshkuj dhe 230,000 studentë janë femra¹⁵.

5.2 Programet e studimit në fushën e Teknologjisë së Informacionit dhe Multimedias

Ekzistojnë katër programe kryesore studimi në fushën e MTVD të ofruara aktualisht në Shqipëri. Të gjitha këto programe studimi janë programe bachelor që përgatisin studentët në fushën e MTVD për tregun e punës. Gjithashtu, ekziston një program master, por i fokusuar më shumë në aspektin e artit të Multimedia. Secili prej tyre është paraqitur shkurtimisht si më poshtë:

Bachelor në MTVD, i ofruar nga UAMD, është një program unik studimi me qëllim përgatitjen e profesionistëve dhe specialistëve në fushën e MTVD: Komunikim, Multimedia, prodhim audio, video prodhim, animacion, akustikë, etj. Ky program filloi në tetor 2012 dhe u regjistruan 42 studentë. Gjatë këtyre 5 viteve, 180 studentë janë regjistruar në këtë program në total dhe ka pasur një rritje të interesit të studentëve ndaj tij, pasi si studentët ashtu dhe tregu kanë filluar të pranojnë rëndësinë e të qenit të specializuar në këtë fushë¹⁶

Universiteti i Arteve ofron një program Bachelor dhe Master në Multimedia. Qëllimi i këtij programi është të inkurajojë idetë dhe konceptet që nxisin forma të ndryshme të arsytimit. Përmes teknikave multimediale, ky program inkurajon studentët të shprehin dhe interpretojnë fenomenet përreth dhe të materializojnë këtë qëndrim në module shprehëse si, fotografi, video dhe shfaqje¹⁷.

Akademia e Filmit dhe Multimedias "Marubi" ofron një program studimi trevjeçar, Bachelor në Film dhe Media, me këto profile: Regji filmi, Kamera, Montazh dhe Skenar. Qëllimet e këtij programi përfshijnë: zbulimin, përgatitjen dhe kualifikimin e talenteve në industrinë e filmit dhe atë audiovizual. Studentët përfshihen me rotacion në praktikë, në të gjithë zinxhirin e prodhimit, dixhital dhe optik, imazhin dhe tingullin¹⁸.

Programi 3-vjeçar Bachelor në Inxhinierinë Elektronike dhe Komunikimet Dixhitale i ofruar nga *Universiteti Epoka* jep një kurrikulë klasike të studimeve inxhinierike, e cila bazohet në sistemin e Bolonjës me vitet e para dhe të dyta duke siguruar elementet e nevojshme për t'i prezantuar studentët në fushë, ndërsa gjatë studentëve të vitit të tretë u jepet mundësia të specializohen në inxhinieri multimediale dhe televizione dixhitale duke marrë lëndë me zgjedhje. Kurset e fundit u zhvilluan dhe stafi u trajnuar në kuadrin e një projekti TEMPUS, kontributi i të cilit në arsimin multimedial në Shqipëri përshkruhet në paragrafin tjetër.

¹⁵ <http://databaza.instat.gov.al/pxweb/sq/DST/STARTED/>

¹⁶ <http://www.uamd.edu.al>

¹⁷ <http://www.uart.edu.al>

¹⁸ <http://afmm.edu.al>

5.3 Kontributi i projektit të mëparshëm TEMPUS në studimet rreth fushës së multimedias.

Programi i studimit Bachelor në MTVD është rezultat i një projekti TEMPUS RICUM të përfunduar me sukses, ku Fakulteti i Teknologjisë së Informacionit, UAMD ishte një institucion partner. Programi bachelor MTVD është programi i parë studimor i këtij lloji i hapur në Shqipëri dhe ende është i vetmi, jo vetëm në vend, por edhe në Kosovë dhe Maqedoni që po trajnon studentë në fushën MTVD dhe po përpiqet të mbulojë nevojat e tregut për këto lloje të ekspertëve.

Anëtarët e mëvonshëm të stafit nga programi MTVD në UAMD, u bënë pjesë e një projekti tjetër, StudAVP, qëllimi i të cilit ishte shkëmbimi i njohurive përmes trajnimeve, seminareve dhe shkëmbimeve për studentët dhe pedagogët dhe ndërtimi i një infrastrukture brenda universitetit që mund të përmirësonte procesin e mësimdhënies dhe të mësuarit në këtë fushë. Prandaj, në kuadrin e këtij projekti, studentët dhe pedagogët e MTVD patën mundësinë të trajnohen nga ekspertë të BE -së dhe u ndërtua një laborator për programin e studimit MTVD në UAMD.

DIMTV është investimi i tretë në këtë fushë në Shqipëri dhe Kosovë. Projekti ka si qëllim të nxisë studimet në këtë fushë si dhe ndërgjegjësimin në rajon mbi rëndësinë e specialistëve të këtij lloji dhe nevojën për të investuar në trajnimin e tyre.

6.0 Interesi i të rinjve në ndjekjen e karrierës në fushat e multimedias dhe teknologjisë së informacionit

6.2 Rezultatet e pyetësorit

Që nga fillimi i tij në vitin 2012, në programin e Multimedia dhe TV Dixhital në UAMD, janë regjistruar 180 studentë. Për të kuptuar më mirë se si ky program I ka ndihmuar studentët të ndjekin karrierën në fushat e multimedias, është zhvilluar një pyetësor drejtuar studentëve në UAMD. 72 studentë ju përgjigjën këtij pyetësori dhe më poshtë janë paraqitur disa nga rezultate.

Një pyetësor i ngjashëm u zhvillua dhe u shpërnda tek Universiteti EPOKA për studentët dhe të diplomuarit, me fokus në praktikën e tyre të internshiptit. Numri i pjesëmarrësve ishte 77 studentë që po ndiqnin ose kanë ndjekur studimet në fushën e Inxhinierisë Kompjuterike apo Inxhinierisë Elektronike dhe të Komunikimit Dixhital.

Në Shqipërinë, post komuniste, ekzistonin disa stereotipe kur bëhej fjalë për shpërndarjen e studentëve të gjinive të ndryshme në programe të ndryshme studimi. Përpara 2000, ekzistonte një disbalancë gjinore, ku shumica e studentëve meshkuj ishin më të interesuar në profesione të tilla si inxhinjeria. Rezultatet e marra nga EPOKA dhe UAMD tregojnë për një rritje të numrit të studenteve femra në këto lloj fushash. Figurat 1 dhe 2 na tregojnë për hendekun në zhdukje të diferencimit gjinor në këto programe.

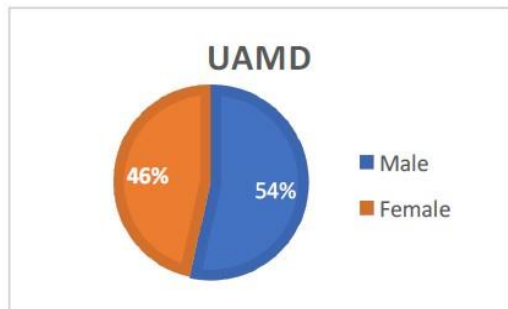

Figure 1:Përqindja e studentëve UAMD sipas gjinive.

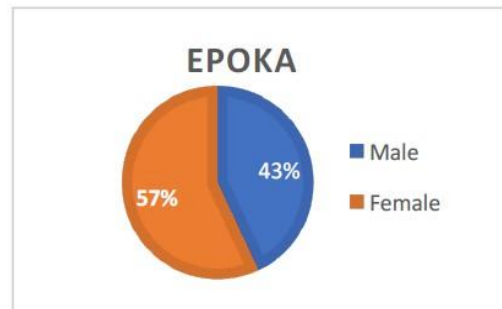

Figure 2:Shpërndarja e studentëve të EPOKA sipas gjinive

72.9% të intervistuar nga UAMD ishin të grupmoshës 18-22%. Dhe vetëm 27.1% ishin më shumë se 23 vjec. 18.3% e të pyeturve po ndiqnin vitin e parë të studimeve. 11.3% ishin në vit të dytë dhe 36.6% ishin në vit të fundit të studimeve. 33.8% ishin të diplomuar. Nga ana tjetër Universitetin EPOKA, të gjithë studentët ishin nën 25 vjec. 66.2% ishin student aktualë dhe 27.3% ishin të diplomuar.

Në Shqipëri shumica e nxënësve, aplikojnë për studimet e larta direkt pas përfundimit të studimeve të mesme. Arsyeja e fillimit të studimeve të larta pas moshës 23 ndodh kryesisht për shkak të janë të punësuar në një punë e cila kërkon diploma specifike dhe shumë prej tyre ju kërkohet të kenë një diplomë. Bazuar në këtë, moshë e studentëve të regjistruar mund të na jap informacion mbi qëllimin e studentëve që ndjekin këto studime.

Programi i studimit Multimedia dhe TV Dixhital në UAMD është një program unik dhe për këtë arsye shumica e studentëve që tentojnë të aplikojnë hasin vështirësi të kuptojnë qëllimin dhe cili është objektivi real i programit të studimit, duke pasur gjithashtu dhe mungesë informacioni nëpër shkollat ku ata janë të regjistruar. Ndërkohë që programet e studimit tek EPOKA janë më të konsoliduar dhe shumica e studentëve kur aplikojnë e kanë më të qartë orientimin që ata do të marrin. Gjithësesi, në figurën e mëposhtme kemi të paraqitur përgjigjet e pyetjes drejtuar studentëve të këtyre programeve “Përse zgjedhët këto fusha studimi”, ku shumica prej tyre deklaruan për shkak të pasionit mbi këto fusha (Fig.3).

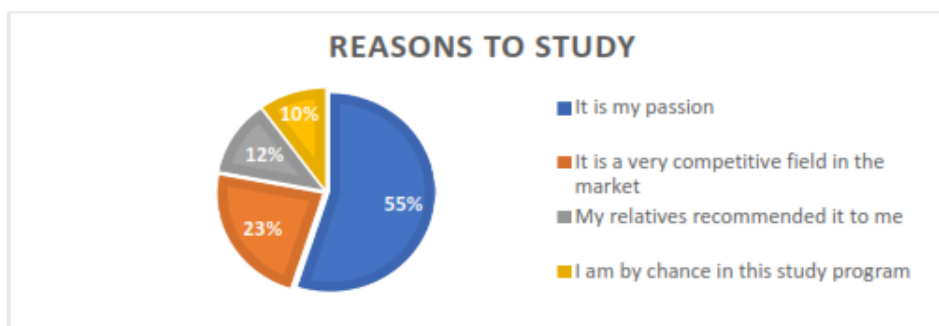

Figure 3:Arsye se përse studentët zgjedhin programin e studimit

Pyetja e mëposhtme lidhet me ndërgjegjësimin e studentëve në lidhje me objektivat e programit. 94.3% e tyre besojnë se e dinë dhe i njohin objektivat dhe qëllimin e programit. Ky është një rezultat i kënaqshëm duke menduar që program është shumë i ri dhe në process zhvillimi.

Kishte gjithashtu pyetje në lidhje me kurset dhe kurrikulën e MTVD, efektivitetin e tyre, rëndësinë e tyre në trajnimin e studentëve në fushën MTVD, etj. 65.7% e tyre thanë se kurset ishin efektive për t'i ndihmuar ata gjatë punës në të ardhmen. Pas kësaj pyetjeje, ata u pyetën për sugjerime se cilat janë disa kurse që ata mendojnë se janë shumë të rëndësishme për studimin në këtë program dhe disa kurse që janë të padobishme për të qenë në kurrikula. Kurset profesionale ishin ato të preferuara si: animacion, inxhinieri audio, prodhim televiziv dhe post-produksion. Nga ana tjetër, një pjesë e caktuar e tyre mendojnë se interesi i tyre për lëndët kryesore si Algjebra, Matematika dhe Fizika është i ulët për shkak të natyrës teorike të këtyre kurseve dhe më e rëndësishmja ata e kanë të vështirë të shohin dobinë e njohurive të zhvilluara gjatë këtyre kurseve. Prandaj, një organizim më i mirë i kurseve në drejtim të prezantimit të seancave praktike, gjatë të cilave demonstron zbatimi i koncepteve, do të ishte i dobishëm për rritjen e interesit të studentëve.

Kur studentëve të Universitetit Epoka iu bë e njëjta pyetje, vetëm 39% e studentëve të intervistuar deklaruan se kishin marrë kurse "elektive" të lidhura me multimedia dhe një shumicë e rëndësishme 74.7% e tyre mendojnë se duhen ofruar më shumë kurse të kësaj disipline. Vetëm 10.4% mendojnë se këto lloje të kurseve nuk janë aq të rëndësishme për aftësimin e tyre profesional, ndërsa 72.7% e tyre deklarojnë se do të konsideronin një karrierë në sistemet multimediale.

Kishte dhe pyetje për të vlerësuar mjetet dhe infrastrukturën që ofron UAMD, si universitet për to dhe rëndësinë e këtyre mjeteve në studimet e studentëve. Sipas studentëve, pedagogët janë një pjesë e rëndësishme e procesit të tyre arsimor. 87% thanë se lektorët ishin shumë bashkëpunues dhe i inkurajonin studentët të praktikonin individualisht. Kur u pyetën nëse laborator i ishte i mjaftueshëm që ata të praktikonin, 63.2 % thanë aspak dhe 35.3 % thanë se laborator i është mjaft i dobishëm. 81.2 % e studentëve thanë se do t'ua rekomandonin këtë program studimi miqve të tyre. Dhe 88.4% do të donin të vazhdonin studimet në një program masteri në këtë fushë (Fig. 4) veçanërisht në fushën e prodhimit dhe post-prodhimit.

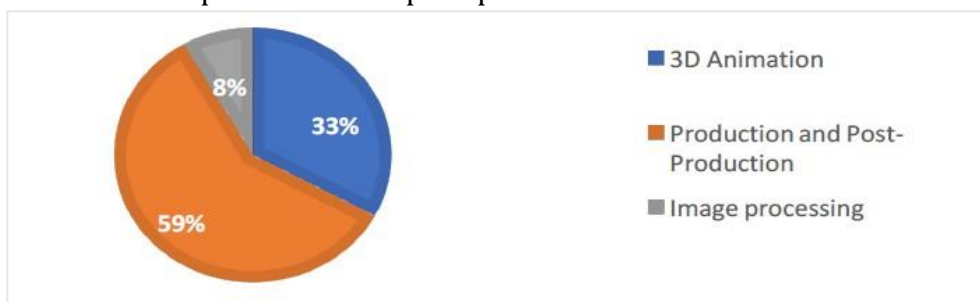

Figure 4: % e studentëve sipas preferencave të fushës së profilizimit

Si përfundim, mund të thuhet se të rinjtë janë të interesuar në fushën e sistemeve multimediale dhe do të donin të dinin më shumë për të. Informacioni i bollshëm dhe më i mirë i ofruar nga oficerët këshillues të karrierës në universitete duhet të jetë përfitues.

6.2 Rëndësia e praktikave mësimore

Praktika verore u ofron studentëve një mundësi për të përjetuar një mjedis pune profesional dhe të mentorohen nga ekspertë të industrisë. Gjatë praktikës, ata gjithashtu duhet të përdorin aftësitë e tyre "soft" të tilla si puna në një ekip, raportimi, etj., Dhe të kuptojnë më mirë rëndësinë e tyre.

Në pyetësorin e diskutuar më parë u përfshi një pyetje specifike. Në cilin sektor operonte kompania juaj e praktikës? " për t'u njohur më shumë me kompanitë në të cilat ishin tërhequr studentët. Grafiku i mëposhtëm tregon përqindjet e studentëve që bëjnë praktika në sektorë të ndryshëm në industri (Fig. 5).

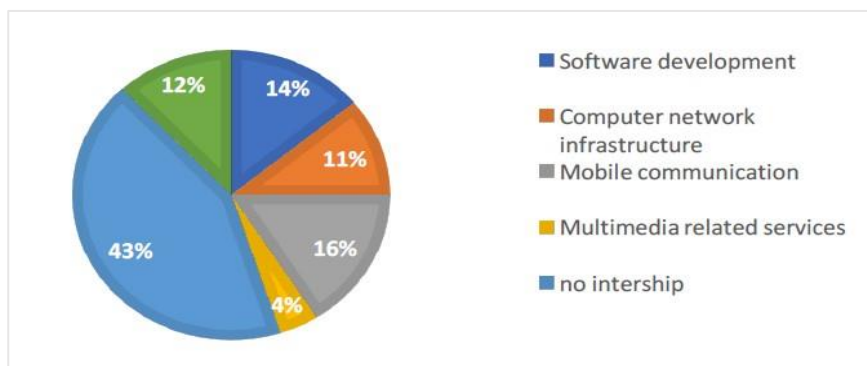

Figure 5: Sektorët operacional të praktikave në kompani

Sipas studimit të UAMD, shumica e studentëve në MTVD gjejnë punën e tyre vetë me pak mbështetje nga universiteti. Ky është një perceptim i përgjithshëm në Shqipëri jo vetëm i kufizuar në rastin në studim, i cili bën thirrje për ndërgjegjësim dhe krijimin e marrëveshjeve të bashkëpunimit midis universiteteve dhe palëve të interesuara të ndërmarrjes. Duke patur parasysh interesin e madh në profesionet e lidhura me multimedian të shprehura nga të intervistuarit, rezultatet tregojnë se ka nevojë që universitetet të nxisin marrëdhënie me kompanitë që veprojnë në zonën e MTVD dhe të rrisin ndërgjegjësimin e studentëve për mundësi të tilla.

7.0 Analizë e tregut të punës dhe sfidat aktuale

7.1 Pyetësori drejtuar AMA

Për të patur një pasqyrë më të rëndësishme dhe të plotë të nevojës për ekspertë të MTVD mes transmetuesve në Shqipëri, një pyetësor iu shpërnda AMA -s, autoritetit përgjegjës për monitorimin e këtyre aktiviteteve. Sipas saj, transmetuesit vendorë janë operatorë të vegjël me vetëm 3 deri në 8 punonjës. Transmetuesit rajonalë janë më të mëdhenj, me 10 deri në 30 punonjës dhe transmetuesit kombëtarë kanë 20 deri në 50 punonjës. Grafiku më poshtë (Fig.6) paraqet

shpërndarjen e burimeve njerëzore që punojnë në industrinë e transmetimit sipas fushës së tyre të ekspertizës.

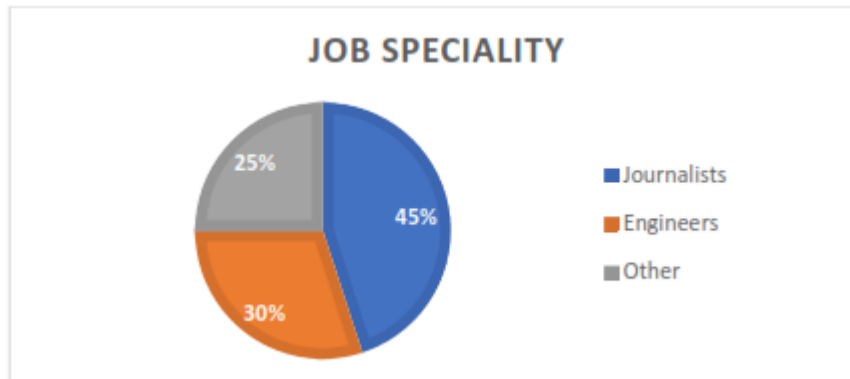

Figure 6: Shpërndarja e burimeve njerëzore sipas fushës së studimit.

Sipas AMA, 60-80% e ekspertëve në shërbimet multimediale që punojnë në kompani të ndryshëm transmetimi kanë një diplomë bachelor. U theksua se për shkak të procesit të dixhitalizimit ka një rritje të programeve audiovizuale të ofruara nga operatorët dhe si rezultat ka një nevojë në rritje për ekspertë të MTVD. Për më tepër, transmetuesit në Shqipëri nuk kanë staf të mjaftueshëm të kualifikuar për të mbuluar nevojën për animacion 3D, prodhim/post prodhim dhe shërbime të përpunimit të imazhit. Deri më tani, transmetuesit kanë përmbytur nevojën për ekspertë, me personel jo të specializuar që mbulon më shumë se një profil pune. Shumica praktikojnë trajnimin e stafit "in house". Shumica e transmetuesve nuk e pranojnë publikisht nevojën për ekspertë në këto fusha. Zakonisht për prodhime të rëndësishme audiovizive ata sjellin specialist dhe ekspertë nga jashtë.

Të dhënat jo zyrtare sugjerojnë se shumica e ekspertëve në fushën e prodhimit dhe post-prodhimit kanë një diplomë në gazetari ose në regji. Për shkak të përvojës së tyre në përdorimin e mjeteve multimediale, ato mbulojnë nevojën për ekspertë të MTVD. Shumica e ekspertëve në prodhimet multimediale janë studentë me specializim si regjisorë filmi; megjithatë, për shkak të nevojës dhe pasionit të tyre, ata punojnë si redaktorë video dhe audio dhe prodhues filmash gjithashtu.

Ekzistojnë tre sfida kryesore me të cilat përballen transmetimet në sektorin MTVD, sipas AMA:

1. Problemet financiare. Ka më shumë operatorë audiovizualë në krahasim me burimin kryesor të fitimit, reklamat.
2. Për të qenë konkurrues në treg, operatorët duhet të investojnë shumë në teknologjinë që po ndryshon me shpejtësi.
3. Mungesa e teknikëve dhe specialistëve në menaxhimin me efikasitet të transmetimeve audiovizuale.

7.2 Nevoja për bashkëpunim midis akademisë dhe industrisë

Një problem kryesor në sektorin MTVD është mungesa e bashkëpunimit dhe dialogut midis universitetit dhe bizneseve. Në kohën kur u shkrua ky raport, as UAMD dhe as Universiteti Epoka nuk kanë nënshkruar ndonjë marrëveshje ose memorandum mirëkuptimi me transmetimet televizive ose radio. Shpresojmë, bashkëpunimi me RTSH gjatë këtij projekti, do t'u japë studentëve tanë më shumë shanse për programe praktike. Kjo do të hapë rrugën për bashkëpunime edhe me operatorë të tjerë

Përveç kësaj, mungon promovimi i programit të studimit nga universiteti në tregun e punës. Kjo reflekton faktin se shumica e transmetuesve dhe kompanive multimediale nuk kanë asnjë informacion në lidhje me ekzistencën dhe qëllimin e programit.

8. Perspektiva e Kosovës

8.0 Zhvillimi historik i shërbimeve transmetuese

Shërbimet transmetuese në Kosovë filluan mbas Luftës së dytë botërore në 1945, ku për herë të parë filloi të funksiononte Radio Prishtina në Prizren. Pas asaj, u zhvendos në Prishtinë¹⁹. Kjo ishte radio e parë analoge në Kosovë. Parlamenti i Kosovës themeloi Radio Televizionin e Prishtinës (RTP) në 1973²⁰. Deri përpara mbylljes nga forcat ushtarake të Serbisë në 1990, RTP ofronte programe të ndryshme në të gjitha gjuhët që flitej në Kosovë.

Më 19 shtator të 1999, Radio Televizioni Kosovë (RTK) filloi programin e tij me kohëzgjatje dy orë, me ndihmën e UNMIK, OSCE dhe EBU²¹. Në tetor të 1999, OSCE transformoi Radio Prishtina në Radio Kosova. Në qershor të 2001, UNMIK duke u bazuar në rregulloren 2001/13, formoi zyrtarisht RTK si transmetuesi publik. Në 2002, RTK mund të transmetonte 15 orë programe në transmetime tokësore dhe satelitore me 65% produksione vendase dhe 35% produksione të huaja. Në 2003, RTK filloi transmetimet 24 orareshe. Në 2000, kompania KOHA themeloi Kohavision (KTV)²² dhe në të njëjtën kohë Radio 21 filloi transmetimet online. Më vonë u hap dhe Radio Televizioni 21. Në të tashmen në Kosovë numërohen tre televizione kombëtare: RTK, KTV dhe RTV21, që ka disa kanale televizive dhe ka disa kanale private, që transmetojnë programet në formatin analog dhe dixhital

8.2 Komunikimet analoge

Në fillimin e tyre, dy shërbimet e transmetimit Radio Prishtina dhe RTP kryesisht përdorën komunikim analog. Komunikimi analog vazhdoi të përdoret nga stacionet radiotevizive në të gjithë Kosovën. Pas luftës në Kosovë, RTK dhe dy stacione të tjera televizive KTV dhe RTV21 po përdornin komunikimet analoge. Përkufizimi i frekuencave të radios që do të përdoren nga shërbimet e transmetimit të radios dhe televizionit bëhen nga Autoriteti Rregullator i Komunikimeve Elektronike dhe Postare (ARKEP) përmes Planit të Frekuencave të Radios për Republikën e Kosovës (RFPRK)²³. Bazuar në këtë plan frekuencash, Komisioni i Pavarur për Media (KPM) ka të drejtë të përcaktojë kushtet për përdorimin e frekuencave të radios për shërbimet e transmetimit. Frekuencat, të cilat janë nën administrimin e KPM -së, janë paraqitur në tabelën e mëposhtme.

¹⁹ Retrieved 01 25, 2018, from https://sq.wikipedia.org/wiki/Radio_Televizioni_i_Prishtin%C3%ABs

²⁰ Retrieved January 24, 2018, from <http://botapress.info/sot-shenohet-pervjetori-i-72-te-i-radiotelevizionit-te-prishtines-1945-2017/>

²¹ Retrieved 01 25, 2018, from <http://www.rtklive.com/sq/page.php?ID=10#>

²² Retrieved 01 25, 2018, from https://en.ekikipedia.org/wiki/Kohavision#cite_note-1

²³ Plani i Përdorimit të Radio Frekuencave në Republikën e Kosovës. Prishtina: RAEPK.

Table 1: Brezat e frekuencave për shërbimet e transmetimit radio 148.5-255 kHz

Frequency range	Frequency band
148.5-255 kHz	LF-Low frequency
526.5 – 1606.5 kHz	MF-Medium frequency
5900 – 26100 kHz	HF-High frequency

Bazuar në të dhënat e marra në dokumentin²⁴, ekzistojnë disa nën breza frekuencash sipas asaj që tregohet në tabelën 2.

Table 2: Nën brezat e frekuencave për transmetimet analoge dhe dixhitale

Frequency sub band	Destination
5900 - 6200 kHz	
7200 - 7450 kHz	
9400 - 9900 kHz	
11600 - 12100 kHz	
13570 - 13870 kHz	
15100 - 15800 kHz	
17480 - 17900 kHz	
18900 - 19020 kHz	
21450 - 21850 kHz	
25670 - 26100 kHz	
87.5 – 108.0 MHz	FM radio broadcast
174 – 230 MHz	TV frequency band III – Analog TV (terrestrial)
	TV frequency band III – DVB – T digital TV (terrestrial)
	TV frequency band III – T-DAB Terrestrial Digital Audio Broadcast
470 – 790 MHz	TV frequency band IV/V – Analog TV (terrestrial)
	TV frequency band IV/V – DVB – T DVB – T digital TV (terrestrial)
1452 – 1479.5 MHz	Frequency band-L - T-DAB Terrestrial Digital Audio Broadcast

Në sistemet tokësore të radios dhe TV, shumica e kanaleve të radios dhe TV në Kosovë po transmetojnë në breza frekuencash analoge duke përdorur teknologjinë analoge. Mbulimi i territorit të Kosovës me shërbime radio dhe TV varet nga vendndodhja. Ekzistojnë disa antena radio²⁵ dhe antena televizive të vendosura në një pozicion të lartë, të cilat transmetojnë me një fuqi nominale prej disa Ëatt për stacionet e radios në njëqind Kilo Watt për stacionet televizive. Në tabelën e mëposhtme, ka disa detaje të radios dhe televizorëve kombëtarë.

Table 3: Vendodhja e transmetuesve TV analog për mbulim të sinjalit të transmetimit RTK

TV/Radio	TX Location	Channels Tx	Nominal power	Height (m)	Frequency (MHz)	Antenna Height
RTK TV	Cernush	7 VHF	35 KW ERP	963	189.250MHz	72 m
RTK TV	Maja e Gjelbërt	12 VHF	500 W ERP	1004	224.250	27

²⁴ Plani i Përdorimit të Radio Frekuencave në Republikën e Kosovës. Prishtina: RAEPK.

²⁵ KPM/IMC. (2013). Gjendjareledhe e planifikuar e planit frekuencor televiziv te Kosoves. Prishtina: Independent Media Commission.

8.2 Ndhmë nga ekspertët e huaj

Meqenëse digjitalizimi i shërbimeve tokësore dhe radio nuk ka ndodhur ende, megjithatë institucionet e huaja përmes ekspertëve të tyre kanë ndihmuar KPM -në të përgatisë planet për digjitalizimin e shërbimeve të transmetimit të radios dhe TV. Në këtë drejtim, KPM -ja në vitin 2009 ka organizuar një Konferencë Ndërkombëtare mbi Strategjitë dhe Përvojat²⁶ të vendeve të rajonit për procesin e digjitalizimit të shërbimeve të transmetimit. Pika kryesore e kësaj konference ishte identifikimi i mundësive të digjitalizimit të shërbimeve të transmetimit në Kosovë, duke marrë parasysh sfidat që lidhen me ndarjen e spektrit si shmangie e ndërhyrjes me vendet fqinje. Ekspertët nga disa vende fqinje dhe rajonale u kanë treguar autoriteteve të Kosovës sfidat e tyre në procesin e digjitalizimit. Ligji Nr.05/L-027 i miratuar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës në 2015 përcakton dixhitalizimin e shërbimeve të transmetimit në Kosovë. Në këtë ligj, është përcaktuar qartë procesi i lëvizjes nga transmetimi analog në transmetimin digjital²⁷.

8.3 Lindja e shërbimeve dhe kompanive multimediale.

Shërbimet multimediale në Kosovë filluan të ndodhin me infrastrukturën e evoluar të telekomunikacionit nga Ofruesit e Shërbimeve Private të Internetit (ISP) siç janë IPKO dhe Kujtesa. Në atë kohë Telekom i Kosovës ishte gjithashtu i interesuar të hynte në fushën e medias, megjithatë ato u vonuan në këtë proces. Si rezultat, shumica e ofruesve të suksesshëm të shërbimeve multimediale janë ISP-të private si IPKO, Kujtesa, Artmotion në rajonin e Prishtinës dhe ISP-të e tjera në rajone të tjera të Kosovës. Infrastruktura e telekomunikacionit, e cila mundëson shërbime multimediale si internet me shpejtësi të lartë, IP TV-se, Video sipas kërkesës, Telefoni Voice over IP për të gjithë ISP-se, është me bazë kablo koaksiale ose kablo optike të bazuar dhe në disa raste fibra hibride me bosht të përbashkët. Ndryshe nga ata, Kosova Telekom po ofron shërbime të tilla duke përdorur teknologjinë Digital Subscriber Line (DSL) të përzier me fibër optike ku në shumicën e rasteve vetëm milja e fundit është e shtrembëruar.

Operatorët celularë në Kosovë janë kryesisht të fokusuar në ofrimin e komunikimit me zë dhe të dhëna. Janë dy operatorë celularë: Telekom i Kosovës dhe IPKO dhe një operator virtual celular i quajtur Z-mobile. Që nga viti 2014 operatorët celularë filluan të ofrojnë shërbime 3G dhe 4G. Nuk ka dëshmi se ndonjë nga operatorët celularë ofron ndonjë shërbim multimedial përmes rrjetit të tij celular.

Në shumicën e zonave rurale nuk ka infrastrukturë me brez të gjerë. Si rezultat, ISP-të nuk kanë mundësi të ofrojnë shërbime multimediale në ato rajone. Megjithatë, Ministria e Zhvillimit Ekonomik të Kosovës në bashkëpunim me Bankën Botërore është duke punuar drejt zbatimit të një

²⁶ KPM/IMC (2009). INTRODUCTION OF DIGITAL BROADCASTING IN KOSOVO AND THE REGION_STRATEGIES. Prishtina: International Media Commission.

²⁷ Assembly, K. (2015). LIGJ PËR DIXHITALIZIMIN E TRANSMETIMEVE RADIODIFUZIVE TOKËSORE. PRISHTINË: GAZETA ZYRTARE E REPUBLIKËS SË KOSOVËS / Nr. 26 / 24 Gusht 2015, PRISHTINË

projekti i cili konsiston në vendosjen e aksesit me brez të gjerë me shpejtësi të lartë në zonat rurale duke përdorur modelin e financimit privat-publik.

Lidhur me kompanitë prodhuese në Kosovë, ekziston një numër i madh i tyre i fokusuar në realizimin e filmave, spote muzikore etj.

8.4 Krahasimi dhe iniciativat e ndërmarrjeve private

Lidhur me dixhitalizimin e shërbimeve audio dhe video, shumica e përpjekjeve për të ndryshuar teknologjinë janë bërë nga ofruesit e TV privat. RTK si televizion publik nuk është ende gati të transmetojë në brezin tokësor të frekuencave për shkak të teknologjisë së tij të vjetër analoge. Deri më tani ISP-të (ofruesit e shërbimeve të internetit), ofruesit e TV IP dhe TV Satellite Digital (DVB) kryesisht ofrojnë formatin dixhital të shërbimeve të transmetimit.

9.0 Entet rregullarë që monitorjnë tregun e transmetimit dhe komunikimit.

Tregu i transmetimit/telekomunikacionit është shumë i gjerë me shërbime audio dhe televizive të ofruara nga kompani publike dhe private dhe shërbime të komunikimit celular dhe fikse. Me ligj, KPM përcaktohet si organi përgjegjës për monitorimin e tregut të transmetimit. Nga ana tjetër, për tregun e komunikimit elektronik, ARKEP është subjekti përgjegjës për ta monitoruar atë.

9.1 Komisioni i pavarur i medias

KPM -ja është themeluar në vitin 2005 si person juridik që merret me rregullimin, menaxhimin dhe monitorimin e radio frekuencave për transmetimin e transmetimit në territorin e Republikës së Kosovës²⁸. Ai është gjithashtu përgjegjës për lëshimin e licencave për shërbimet e transmetimit publik dhe privat. Bazuar në ligjin Nr.05/L-027²⁹, KPM është përgjegjëse për përgatitjen e strategjive të digjitalizimit të transmetimit të transmetimit audio dhe televiziv.

9.2 Autoriteti rregullator i komunikimeve postare dhe elektronike.

ARKEP-i më parë njihet si Autoriteti Rregullativ i Telekomunikacionit (ART) i krijuar në 2004. ARKEP është përgjegjës për rregullimin, mbikëqyrjen dhe përcaktimin e rregullave për komunikimin elektronik bazuar në ligjin për komunikimin elektronik Nr.04/L-109 miratuar nga Kuvendi i Kosovës në 2012³⁰. ARKEP është përgjegjës për rregullimin e tregut të telefonisë mobile dhe fikse në Kosovë. Ata përcaktojnë mënyrat e shpërndarjes së spektrit të radios tek operatorët celularë. ARKEP është gjithashtu përgjegjës për monitorimin e përdorimit të spektrit nga operatorët celularë duke monitoruar nivelet e ndërhyrjes.

²⁸ Komisioni i pavarur për media. Retrieved 01 26, 2018, from <http://www.kpm-ks.org/>

²⁹ Ligj për Dixhitalizimin e Transmetimeve Radiodifuzive Tokësore

³⁰ Assembly, K. (2012). Ligji nr. 04/l-109 për Komunikimet Elektronike. Prishtina: Official Gazzete of the Republic of Kosovo.

10.0 Analizë e sektorit të transmetimeve multimediale në Kosovë

Sipas KPM -së, numri i kanaleve televizive me transmetim tokësor në Kosovë, ka 3 kanale televizive në transmetim tokësor me mbulim kombëtar dhe 17 kanale televizive në transmetim tokësor me mbulim lokal dhe rajonal. Kanalet me mbulim tokësor kombëtar janë Radio Televizioni i Kosovës, kanali televiziv i transmetuesit publik (RTK1), si dhe TV 21 dhe Koha Vizion (KTV) të licencuara si kanale televizive private komerciale (KMP 2005).

Transmetuesi publik - Radio Televizioni i Kosovës, programi i parë (RTK1), transmeton 24 orë në ditë, duke mbuluar 62.7% të territorit të Kosovës dhe 80% të popullsisë përmes transmetimit tokësor. Ndërsa programi i dytë i transmetuesit publik (RTK 2), i themeluar sipas Ligjit Nr. 04 / L046 për Radio Televizionin e Kosovës, është i licencuar nga KPM -ja si Ofrues i Shërbimit të Programit për transmetimin e programit në gjuhën serbe dhe funksionon që nga qershori 2013 me program 24 orë në ditë. Sinjali i RTK -së 2 bartet vetëm në rrjetet kabllore (IMC 2005).

Transmetuesit privat me mbulim tokësor kombëtar, Radio Televizioni 21 (RTV21) dhe Koha Vizion (KTV), kanë arritur pothuajse të njëjtën mbulim si transmetuesi publik RTK 1.

Të tre televizionet me program mbulues kombëtar transmetojnë edhe përmes rrjetit kabllor dhe nëpërmjet satelitit.

Kompania e quajtur Rrjeti i Transmetimit Tokësor i Kosovës (KTTN) kryen shërbime transmetimi për nevojat e 3 televizioneve kombëtare (RTK1, TV21 dhe KTV) dhe 4 radio stacioneve kombëtare (Radiot publike, Radio Kosova 1 dhe Radio Kosova 2, dhe radiot private Radio 21 dhe Radio Dukagjini). Transmetues komercial privat me mbulim tokësor rajonal dhe lokal: TV Besa, TV Ballkan, TV Dukagjini, TV Festina, TV Herc, TV Iliria, TV Liria, TV Mir, TV Mitrovica, TV Most, TV Opinion, TV Prizreni, TV Puls, TV Syri Vision, TV Tema, TV Vali dhe TV Zoom funksionojnë duke përdorur faqe/rrjete transmetimi privat. Të gjitha televizionet rajonale dhe lokale së bashku mbulojnë 68.14 % të territorit të Kosovës.

Përtej faktit se një numër i konsiderueshëm i kanaleve televizive operojnë në rrjetin analog tokësor, ka rajone të Kosovës të cilat nuk kanë qasje në sinjalet televizive.

Problemi më i madh mbetet mos-përdorimi i nevojshëm për transmetimin televiziv të Majës së Goleshit, një nga vendet kryesore për transmetim në Republikën e Kosovës. Nëse stacionet televizive mund të transmetojnë nga faqja e sipërme e Majës së Goleshit, mbulimi në të gjithë territorin e Kosovës do të rritet deri në 90%.

Me riaktivizimin e këtij vendi transmetues, duke përdorur edhe përsëritës, rajoni i Dragashit i cili nuk ka qasje në sinjalet televizive analoge tokësore të Kosovës mund të mbulohet gjithashtu. Edhe pse KPM -ja ka licencuar një numër transmetuesish lokalë në Prizren dhe Dragash, nuk ka mbulim me sinjal cilësor për shumicën e qytetarëve në këtë pjesë të Kosovës. Mënyra e vetme sesi popullsia

e Dragashit mund të sigurojë qasje në shërbimet e mediave audiovizive është përmes platformave satelitore dhe kabllore.

Si trashëgimi nga e kaluara, Kosova është e ndarë në 5 rajone transmetuese: Prishtinë, Pejë, Prizren, Mitrovicë dhe Gjiilan. Por, tregu mediatik mbetet i dominuar nga stacionet televizive me seli në Prishtinë, të cilat transmetojnë në mbarë vendin.

Një përmbledhje bazuar nga të dhënat e KMP në 2015:

- Nga 20 shërbime mediatike televizive me transmetim tokësor të licencuar nga KPM -ja, tre (3) i përkasin kategorisë me mbulim kombëtar, dhjetë (10) me mbulim rajonal dhe shtatë (7) me mbulim lokal. Kategorizimi aktual bazohet në vendndodhjen e transmetuesve dhe parametrave teknikë.
- Nga 20 shërbime mediatike audiovizive, 13 të transmetuara në gjuhën shqipe: Televizioni i Kosovës (RTK 1) transmeton rreth 15% të programit të tij në gjuhët e pakicave, 5 televizione të tjera transmetojnë program në gjuhën serbe dhe 1 në gjuhën turke.
- Në Republikën e Kosovës funksionojnë katër stacione radio me mbulim tokësor kombëtar, nga të cilët dy janë radio të transmetuesit publik (Radio Kosova 1 dhe Radio Kosova 2), dhe dy janë stacione radio private (Radio 21 dhe Radio Dukagjini).
- Nga 78 shërbime mediatike audio (kanale radio), 44 stacione radio transmetojnë program në gjuhën shqipe, 22 stacione radio në gjuhën serbe, 3 stacione radio në gjuhën boshnjake, 2 në gjuhën turke, 2 në gjuhën gorane, 1 në gjuhën rome dhe 2 janë radio stacione shumetnike, ndërsa 2 radio publike (Radio Kosova 1 dhe Radio Kosova 2) transmetojnë rreth 15% të programit të tij në gjuhët e pakicave.
- Në Kosovë ekzistojnë 34 operatorë kabllorë të licencuar nga KPM: Ipko Telecommunications dhe Kujtesa Net, që janë 2 operatorë kabllorë me mbulim kombëtar në territorin e Kosovës dhe 32 operatorë të tjerë kabllorë janë me mbulim lokal
- KPM -ja ka licencuar 54 ofrues të shërbimeve të programeve (PSP) që shpërndajnë programet e tyre televizive përmes operatorëve kabllorë
- Transmetimi në Rrjetin IPTV dhe Platformat Satelitore në Kosovë ka edhe operatorë të cilët shpërndajnë programe televizive përmes IP (Internet Protocol Television / IPTV). Nuk ka transmetues satelitor në Kosovë që transmeton programin e tyre vetëm përmes satelitit.

11.0 Edukimi në fushën e shërbimeve multimediale

E drejta për arsim është e garantuar në Kushtetutën e Republikës së Kosovës. Arsimi i lartë në Kosovë rregullohet me Ligjin për Arsimin e Lartë (Ligji Nr. 04/L-037), i miratuar në gusht 2011 dhe aktet nënligjore që rrjedhin prej tij. Bazuar në Agjencinë Kosovare të Akreditimit (AAK) ekzistojnë 6 universitete publike dhe 29 institucione private të arsimit të lartë të akredituara (2016). Përqindja e studentëve të regjistruar në 2014-15 në fusha të ndryshme studimi sipas llojit të IAL-

ve dhe nivelit të diplomës (https://eacea.ec.europa.eu/sites/eacea-site/files/countryfiche_kosovo_2017.pdf) është paraqitur më poshtë.

Field of study	Private		Public		Total
	Bachelor	Master	Bachelor	Master	
01 Education	0.2%	0.0%	9.5%	4.4%	5.0%
02 Arts and humanities	9.3%	7.3%	11.5%	13.9%	10.6%
03 Social sciences, journalism and information	17.5%	12.4%	7.9%	12.6%	12.0%
04 Business, administration and law	43.7%	63.5%	35.4%	48.2%	41.8%
05 Natural sciences, mathematics and statistics	0.0%	0.0%	4.9%	3.8%	2.7%
06 Information and Communication Technologies (ICTs)	9.9%	5.0%	3.8%	3.9%	5.9%
07 Engineering, manufacturing and construction	5.4%	3.0%	16.2%	7.9%	10.5%
08 Agriculture, forestry, fisheries and veterinary	0.0%	0.0%	3.2%	1.5%	1.7%
09 Health and welfare	9.1%	5.6%	3.8%	0.9%	5.9%
10 Services	4.9%	3.2%	3.8%	2.9%	4.0%
Total	100	100	100	100	100

Programet e studimit të TIK -ut dhe modulet/nën -specializimet përkatëse DIMTV po ofrohen nga disa IAL publike dhe private, ndër të cilat zhvillohet Universiteti i Prishtinës (IAL publike) dhe UBT (IAL private).

11.1 Multimedia dhe Televizioni Dixhital në Universitetin e Prishtinës.

Universiteti i Prishtinës nuk ofron ndonjë program studimi specifik në fushën e multimedias dhe televizionit dixhital, por këto fusha të studimit mbulohen përmes kurseve me zgjedhje në bachelor dhe master, të ofruara nga Fakulteti i Inxhinierisë Elektrike dhe Kompjuterike. Fakulteti i Inxhinierisë Elektrike dhe Kompjuterike ofron programe studimi të akredituara bachelor (180 ECTS) dhe master (120 ECTS) në fushën:

- Telekomunikacion
- Elektronikë
- Inxhinieri kompjuterike
- Automatizimi i kompjuterizuar dhe robotika
- Inxhinieri Energjetike

Programet e studimit janë në përputhje me rezultatet e projektit dhe rrjetit tematik të financuar nga BE "Harmonizimi Tematik në Inxhinierinë Elektrike dhe Informative në Evropë". Programet e studimit dhe programet mësimore të të gjitha programeve të studimit të akredituara janë në

dispozicion në gjuhën angleze në faqen zyrtare të internetit të fakultetit: <http://fiek.uni-pr.edu/Departamentet.aspx>. Kurset e lidhura me MTVD të ofruara aktualisht janë:

1. Programi i studimit Bachelor: Bazat e multimedias; TV dixhital
2. Programi i studimit Master: Vizion kompjuterik; Përpunimi dixhital i imazhit; Komunikimet multimediale

Ndërsa ka shumë kurse të tjera të lidhura me DIMTV të ofruara si: Sinjale dhe sisteme; Përpunimi i sinjalit dixhital; Grafika kompjuterike; Njohja e imazhit; Përpunimi dixhital i sinjaleve audio; Akustika e të folurit dhe muzikës. Për më tepër, fushat e studimit të Mediave dhe Komunikimeve ofrohen nga fakultetet e tjera përkatëse të Universitetit të Prishtinës, detajet e të cilave mund të gjenden në ëëë.uni-pr.edu. Secili nga programet e studimit ka një Praktikë si të detyrueshme në semestrin e fundit të studimeve bachelor.

11.2 Multimedia dhe Televizioni Dixhital në UBT

UBT ofron një gamë të gjerë studimesh duke përfshirë studime shumëdisiplinore në fusha të ndryshme si teknologji, biznes, menaxhim, inxhinieri, mjekësi, mekatronikë etj. Disa nga lëndët kryesore të studimit në MTVD mbulohen në fakultete të ndryshme në kurse bachelor dhe master. Kurset e lidhura me MTVD janë gjithashtu pjesë e shumë fakulteteve të tjera; megjithatë, përqendrimi i tyre kryesor është në Fakultetet e Komunikimit në Media dhe Shkencave Kompjuterike, ku detajet në lidhje me emrat e lëndëve dhe programet mësimore do të jepen në përputhje me rrethanat.

Fakulteti i Medias dhe Komunikimit ofron programe studimi bachelor të akredituar (180 ECTS) dhe programe studimi në nivel master (120 ECTS) në fushat e:

- **Programi BA (Bachelor)** me fokus në fushën Media & Komunikim dhe disa nga kurset janë: Teknologjia e informacionit; Redaktimi në TV dhe Radio; Kamera dhe Fotografi; Teknologji Multimediale; Gazetari on-line; Redaktimi në media; Media audio vizuale; Marketingu në media; Punë praktike në TV dhe radio; Intervista në TV, radio dhe media të shkruara.

- **Programi MA (Master)** ofron 120 programe master ECTS me fokus në dy specializime: (1) Komunikimet dhe organizatat politike dhe (2) Media dhe komunikimet dixhitale. Kurset kryesore të lidhura me MTVD janë: Media në Epokën Dixhitale; Teknologjia e Komunikimit Bashkëkohor; Media Sociale dhe Dixhitale; Media dixhitale dhe strategji komunikimi.

Fakulteti i Shkencave Kompjuterike dhe Inxhinierisë ofron programe studimi të akredituara bachelor (180 ECTS) dhe master (120 ECTS). Disa nga kurset e lidhura me MTVD të ofruara në nivelin 1 dhe 2 të studimeve janë: Hyrje në Grafikë Kompjuterike; Dizajn i ndihmuar me kompjuter;

Hyrje në animacionin kompjuterik; Hyrje në Sistemet Multimediale. Për më tepër, profili i multimedias dhe vizualizimit ka kurset e mëposhtme: Grafikë e avancuar kompjuterike; Animacion kompjuterik; Vizualizimi; Sisteme të Avancuara Multimediale.

12.0 Interesi i të rinjve në ndjekjen e studimeve në fushën e multimedias.

Fusha multimediale është një profesion interesant dhe fitimprurës dhe po tërheq të rinjtë drejt saj. Profesionistët e rinj në këtë industri përgjithësisht punojnë në cilësinë e të rinjve në industri të ndryshme, studio, shtëpi prodhimi etj. Sektori i multimedias është një nga opsionet e karrierës me rritjen më të shpejtë në Kosovë këto ditë. Numri i të rinjve të tërhequr nga shkencat kompjuterike dhe gradat inxhinierike ka trendin më të lartë Ballkan dhe ka parë një rritje të konsiderueshme ku vetëm në UBT ka rreth 800 - 900 studentë të rinj çdo vit. Dëshira për gjithnjë e më shumë aftësi në teknologji ka sjellë një rritje të mundësive të punës dhe ka rritur kërkesën për multimedia si një opsion fitimprurës i karrierës. Kërkesa ka tejkaluar ofertën pasi industria e multimedias kërkon më shumë profesionistë çdo vit pasi kjo industri po shkon drejt dixhitalizimit të MTV. Meqenëse Kosova ka popullsinë më të re në Evropë, ajo ka potencialin dhe përjeton një rritje të mëtejshme jo vetëm për të përmbushur nevojat e saj, por edhe për të marrë shërbime të jashtme të rëndësishme për tregjet e BE -së pasi ka një rritje të kërkesës për aftësi të nivelit të lartë në teknologji, animacion, xhirime, video, transmetime etj. Vlen të përmendet se të rinjtë në Kosovë posedojnë së paku 2 deri në 3 aftësi gjuhësore dhe rrjedhshmëria e tyre shton një vlerë potenciale për nevojat e tregut të BE -së. Sipas zyrës së karrierës UBT, të diplomuarit e UBT kanë një normë mbi 95% të punësimit brenda 6 muajve nga diplomimi. Nga ana tjetër, shkalla e përgjithshme e papunësisë në Kosovë ndryshon, por ajo konsiderohet rreth 35%, por ndërkohë ende përballet me mungesë të punëtorëve të kualifikuar.

12.1 Analiza e pyetësorëve

Më shumë se gjysma e të anketuarve (56%) ishin të moshës 18-22 vjeç, kryesisht studentë të studimeve Bachelor. Rreth 27% ishin të moshës 23-30 vjeç, të diplomuar në Bachelor ose studentë Master. Pjesa tjetër e të anketuarve ishte e moshës "mbi 30".

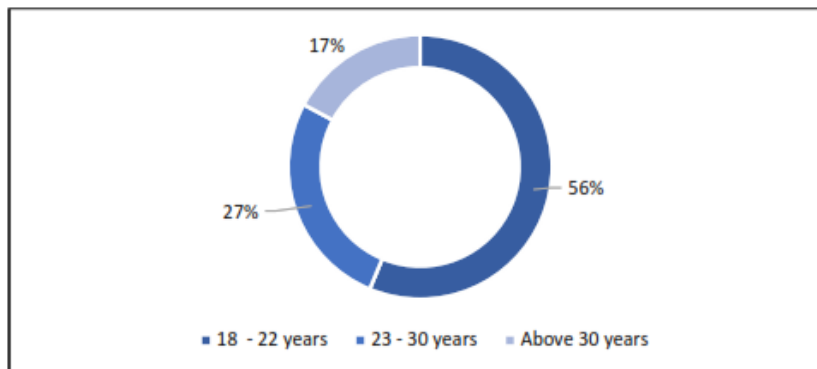

Figure 7: Moshja e të intervistuarve

Sa i përket gjinisë, rreth 61% e të anketuarve ishin femra, ndërsa 39% ishin meshkuj. Gjinia femërore duket se vazhdon të dominojë në fushën e Medias dhe Komunikimit.

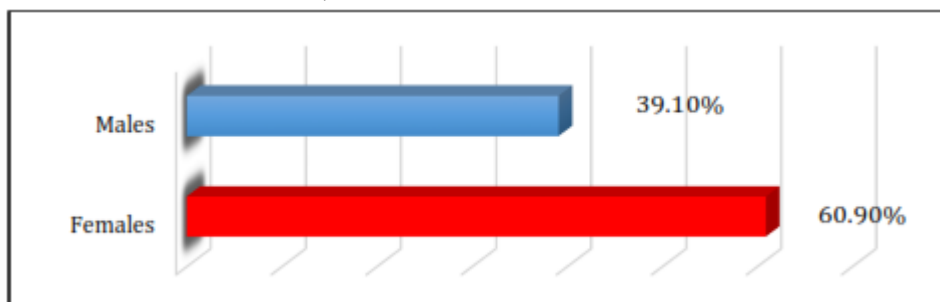

Figure 8: Ndarja sipas gjinisë.

Shumica e të anketuarve ishin studentë ose të diplomuar në Bachelor (rreth 67%), ndërsa Studentët Master ose të diplomuarit ishin rreth 25.5%. Rreth 5% nuk ishin duke ndjekur (ose nuk kanë mbaruar) një diplomë as në nivelin Bachelor dhe as në Master. Nga të gjithë të anketuarit, vetëm një (1.6%) kishte përfunduar një trajnim profesional në fushën e MTVD

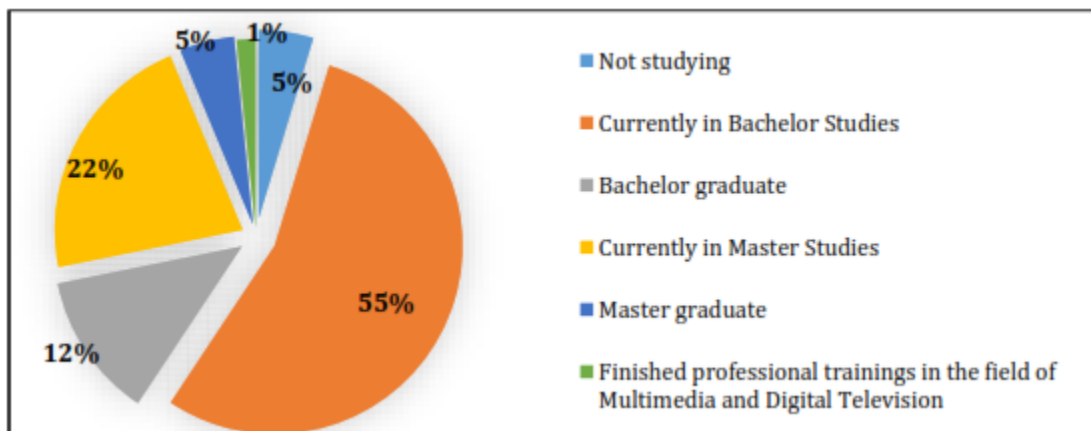

Figure 9: Niveli aktual i studimeve të të intervistuarve

Të anketuarit ishin kryesisht nga fusha e Medias dhe Gazetarisë, gjë që e bën këtë pyetësor të besueshëm dhe të dobishëm. Gjithashtu domethënëse është fakti që rreth 17% ishin studentë ose të diplomuar në fushën e shkencës kompjuterike dhe inxhinierisë, gjë që i jep besueshmëri studimit tonë pasi fusha tjetër që lidhet me studimin tonë është shkenca kompjuterike, pasi synojmë të kombinojmë një kurrikulë e cila do të jetë një përzierje e Medias dhe Shkencës Kompjuterike (Digjitalizimi i Medias). 2 nga të anketuarit ishin nga fushat e Ekonomisë dhe Filozofisë, respektivisht. (Fig. 10).

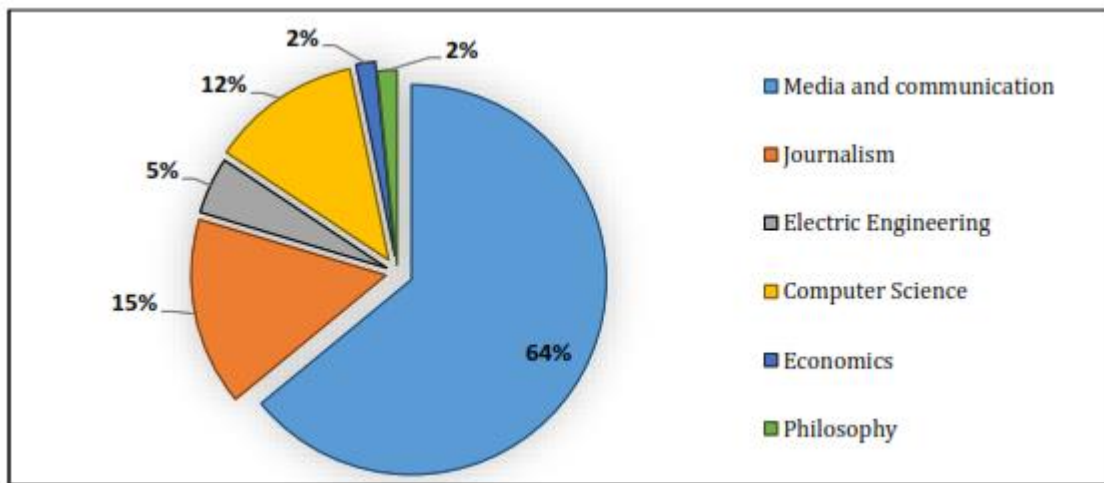

Figure 10: Fushat e studimit

Kur u pyetën nëse kishin një kurs që përfshinte temat e multimedias dhe dixhitalizimit në përgjithësi, rreth 72% thanë se ishin të njohur me këtë temë, ndërsa 28% u përgjigjën se nuk kishin një lëndë të ngjashme. Ata që u përgjigjën pozitivisht, përmendën kurset që e trajtonin këtë temë dhe disa prej tyre ishin: Teknologjia Multimediale, Gazetaria Online, Mediat në fushën e digjitalizimit, Simulimi dhe vizualizimi, Grafika kompjuterike, Kamera dhe fotografi, media Audiovizuale dhe të ngjashme. Kjo tregon se shumica e të anketuarve tashmë janë të njohur me këtë fushë pasi ata tashmë kanë përfunduar ose po ndjekin ato lëndë që lidhen me studimin dhe qëllimin tonë.

Të anketuarve iu dhanë 8 fusha të gjera të Medias dhe Dixhitalizimit, në mënyrë që ata që aktualisht punojnë (kanë punuar) të mund të zgjedhin fushën e tyre të punës dhe ekspertizës. Gjithashtu atyre iu dha mundësia për të shtuar fusha të tjera, nëse fusha e tyre e punës nuk ishte e lidhur me ato të dhëna nga ne.

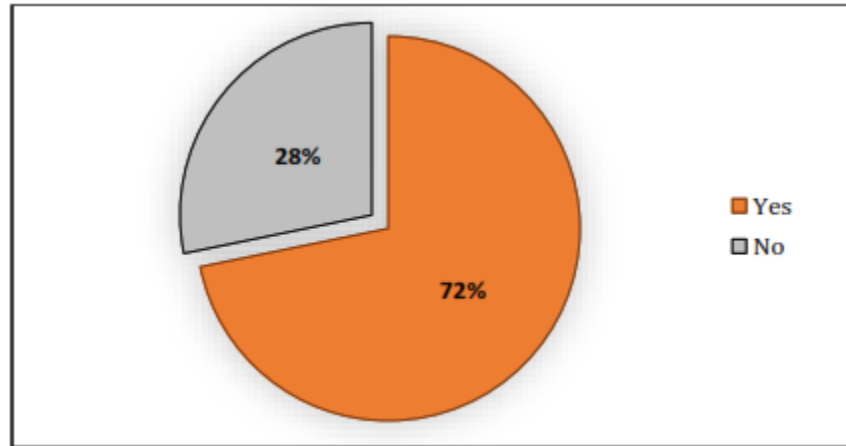

Figure 11: Sa të familjarizuar janë studentët me MTVD

Shumica e të anketuarve ishin midis teknologjisë së informacionit, TV, Radio dhe Multimedia. Në përgjithësi, ky është një tregues i mirë që na jep komoditetin që jo vetëm që ata kanë njohuri në ato fusha të veçanta nga studimet e tyre të mëparshme, por për më tepër ata kanë përvojë në Media dhe Dixhitalizim dhe mund zbatojnë praktikisht njohuritë e tyre të fituara më herët.

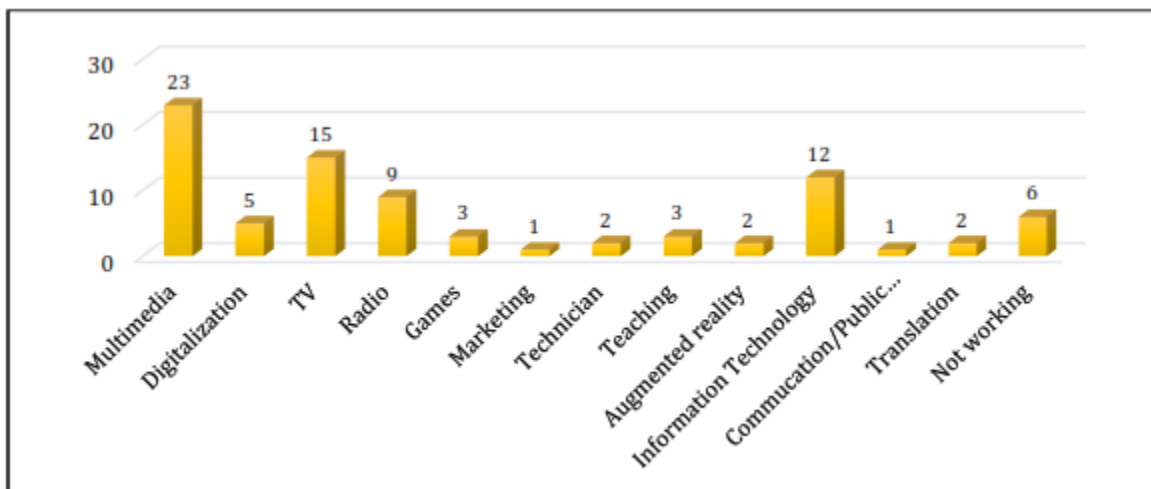

Figure 12: Profilet e punëve

Kur u pyetën nëse subjektet e lartpërmendura i kanë ndihmuar në punët e tyre, rreth 42% deklaruan se ishin shumë të dobishëm, ndërsa 41% i gjetën mesatarisht të dobishëm dhe 17% aspak të dobishëm (Fig. 13). Kjo përqindje e madhe që i gjen mesatarisht dhe aspak të dobishme është një tregues se programi mësimor i atyre lëndëve që kanë ndjekur gjatë studimeve nuk i plotëson plotësisht nevojat e punës së tyre aktuale dhe nuk u jep atyre njohuritë e nevojshme që do tja bënte më të lehtë përshtatjen me punët e tyre aktuale, që do të thotë se shumica e njohurive të tyre në fushën e medias dhe dixhitalizimit janë fituar nga përvoja e tyre gjatë punës dhe jo në studimet e tyre. Kjo mund të ketë qenë më e vështirë për ta, pasi ata duhej të mësonin koncepte të reja nga praktika në punë.

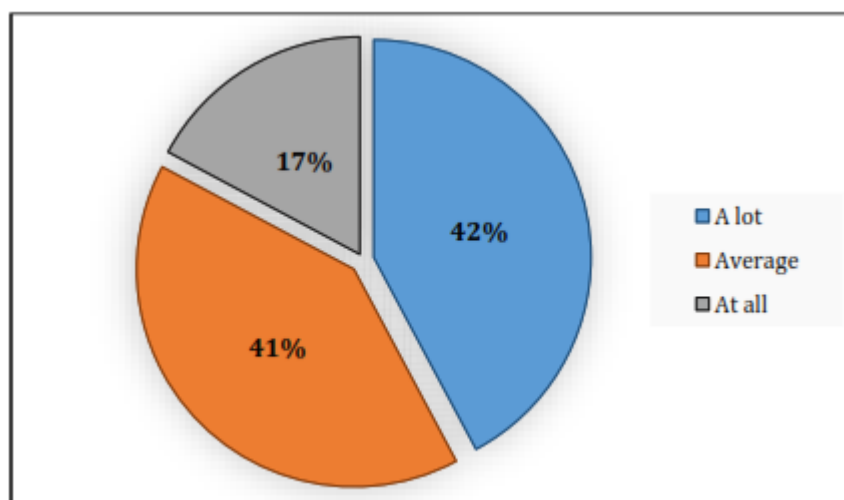

Figure 13: Sa ndihmë janë kurset MTVD

Shumica e përgjigjeve ishin në favor të ndryshimit të programit mësimor të lëndëve ekzistuese që lidhen me fushën e Multimedia dhe TV dixhital. Rreth 51% ranë dakord plotësisht, ndërsa 44% menduan se duhej të ndryshoheshin mesatarisht (disa pjesë të programit mësimor). Vetëm 5% nuk e kanë parë të nevojshme që përmbajtja e këtyre lëndëve të ndryshohet (Fig. 14).

Statistikat e lartpërmendura tregojnë se studentët/të diplomuarit nuk janë/nuk ishin të kënaqur me njohuritë që kishin marrë nga subjektet e Medias dhe Dixhitalizimit, pasi ato nuk janë mjaft gjithëpërfshirëse dhe nuk ofrojnë njohuritë e nevojshme. Pra, nevoja për të pasur lëndë shtesë ose më mire subjektet ekzistuese të strukturuar është e pranishme.

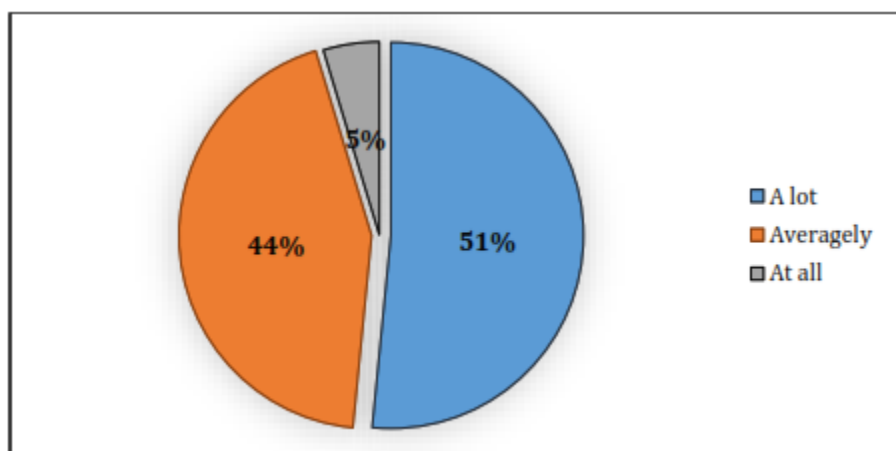

Figure 14: Nevoja për ta qasur MTVD.

Kur u pyetën për të sugjeruar lëndë të reja, nga të cilat studentët mund të përfitonin kur hynin në tregun e punës, të anketuarit dhanë shumë ide nga të cilat shumë prej tyre lidheshin me nevojën për të pasur lëndë më praktike, kryesisht ata ngritën si nevojë, praktikat në Televizionë ose Radio.

Kjo nxjerr në pah problemin që shumica e studentëve kanë në studimet e tyre, që është mungesa e zbatimit praktik të njohurive të tyre të fituara dhe mungesa e përvojës në përgjithësi.

Përveç kësaj, në fushën e shkencës kompjuterike dhe dixhitalizimit, ata sugjeruan që kurse si Media dixhitale, Strategji për Mediat Dixhitale, Gazetari Dixhitale, Dizajn Grafik, Gazetari në Ueb dhe të ngjashme duhet të përfshihen në kurrikulën e studimeve të tyre. Në fushën e përgjithshme të Medias, ata konsiderojnë se lëndët e mëposhtme do të ishin të dobishme nëse shtoheshin: Redaktimi (montazhi), Marrëdhëniet me Publikun, Prodhimi audio dhe video, Gazetaria Huluntuese dhe të ngjashme.

Shumica e të anketuarve deklaruan se paketa Adobe është mjeti më i rëndësishëm teknologjik që u nevojitet në këtë fushë. Përveç paketës Adobe (Premiere, Photoshop, Illustrator) që janë vendimtare, disa të anketuar deklaruan se Unity3D dhe Vegas Pro janë gjithashtu shumë të rëndësishëm.

Nga ana tjetër, pajisjet teknologjike që të anketuarit i gjetën thelbësore në punën në fushën e Mediave dhe Dixhitalizimit të Mediave janë kompjuterë të fuqishëm, miksera audio dhe video, përforcues, mikroфона, kamera, telefona inteligjentë dhe të ngjashme.

Siç u përmend më lart, studentët i shohin praktikën një pjesë integrale të studimeve të tyre, dhe që aktualisht mungojnë. Në pyetjet e mëparshme, ata treguan shqetësimin se nuk kishin pasur lëndë praktike të mjaftueshme që mund t'i ndihmonin ata të praktikonin atë që teorikisht mësuan në studimet e tyre. Në këtë pyetje ata u pyetën nëse ishin të motivuar nga profesorët e tyre për të ndjekur praktikën, dhe shumica deklaruan se ishin disi të motivuar (36% të motivuar fuqishëm, 48% mesatarisht të motivuar) (Fig. 15). Përkundër faktit se ata deklarojnë se janë motivuar nga profesorët e tyre, çështja e praktikave është ende një problem në fushën e Medias dhe Dixhitalizimit.

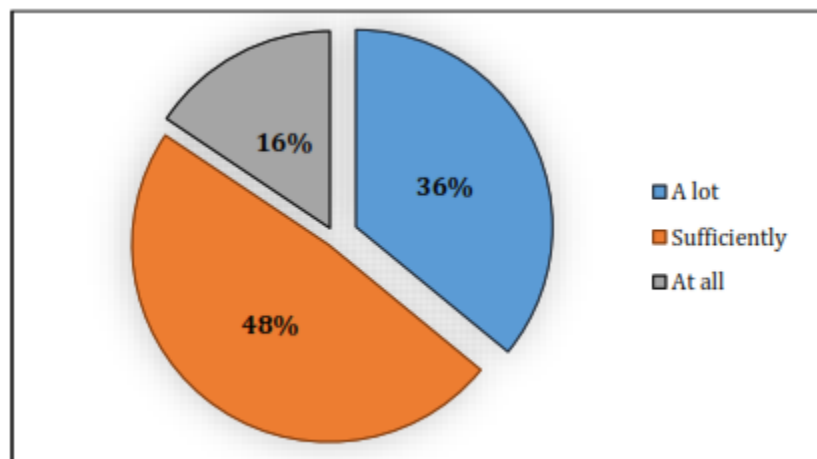

Figure 15: Rëndësia e internshipeve

Përveç problemit të praktikave, të anketuarit ngrenë edhe problemin e mungesës së orëve praktike që duhen kaluar në laborator (radio ose TV të simuluar dhe të ngjashme). Gjysma e të anketuarve

pohojnë se ata kurrë nuk kanë pasur orë laborator (rreth 50%) ndërsa 44% deklarojnë se kishin orë të mjaftueshme në laborator, por shumë pak deklaruan se kishin shumë orë praktike.

Ky është një tregues se kurrikulat aktuale nuk ofrojnë orë të mjaftueshme praktike në shumicën e institucioneve nga të cilat vijnë të anketuarit. Është shqetësuese që 50% thonë se ata kurrë nuk kanë kaluar orë praktike në laboratorë. Në fushën e Medias dhe Gazetarisë, praktika është vendimtare, kështu që studentëve duhet t'u jepen mundësi të mjaftueshme për të ndjekur kurse laboratorike ose praktika në radio ose TV lokale dhe më tej.

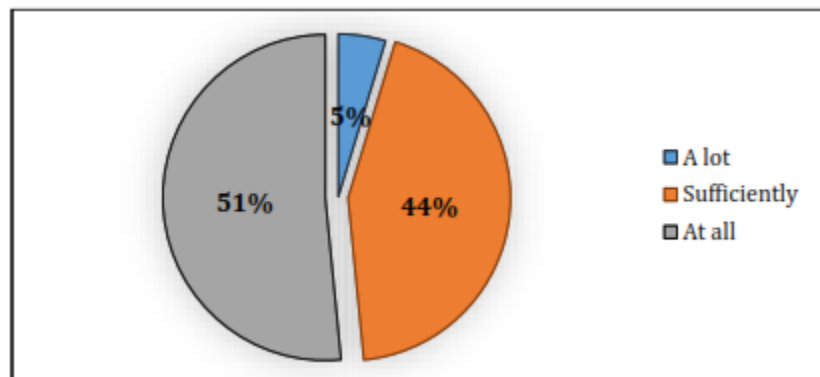

Figure 16: Niveli i kënaqësisë me praktikatat.

Kur u pyetën nëse ata mendojnë se lëndët aktuale në studimet e tyre, i ndihmojnë studentët të punësohen, të anketuarit u ndanë duke deklaruar se ato janë shumë të dobishme dhe mesatarisht të dobishme. Kjo tregon pak pasiguri mes të anketuarve, pasi gjysma e tyre mendojnë se janë mesatarisht ose aspak të dobishëm (Fig. 17). Ne besojmë se kemi arritur në këto përgjigje, për faktin se shumica e tyre kanë përmendur (në pyetjet e mësipërme) mungesën e orëve dhe lëndëve praktike, kështu që ata mund të ndihen të pasigurt në tregun e punës.

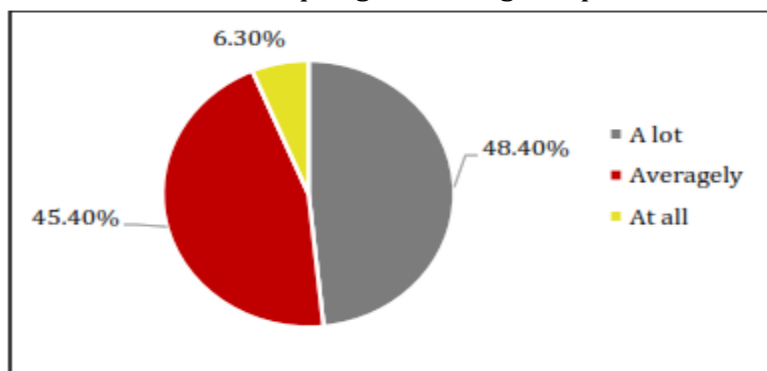

Figure 17: Niveli i kënaqësisë me kurset aktuale

Duke marrë parasysh të gjitha çështjet e lartpërmendura, të anketuarit ende duken optimistë kur pyeten nëse do të vazhdojnë studimet e tyre edhe më tej në këtë fushë. Rreth 92% deklaruan se

konsiderojnë vazhdimin e zhvillimit të mëtejshëm në këtë fushë, ndërsa vetëm 8% duken të zhgënjyer me studimet në këtë fushë (Fig. 18).

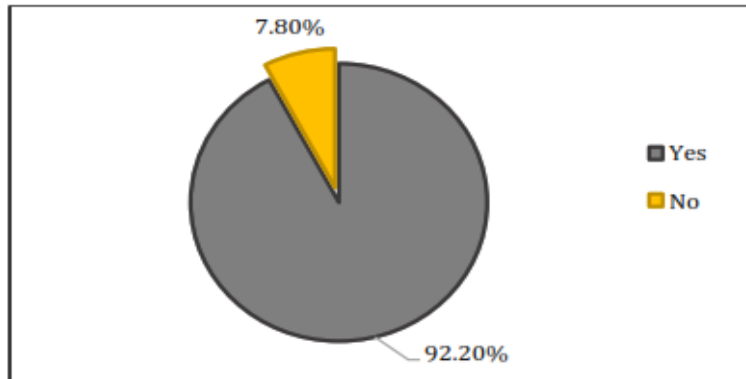

Figure 18: Dakortësia për vazhdimësinë e studimeve.

Ne u përpoqëm të merrnim mendimin e përgjithshme të të anketuarve me pyetjen e fundit, nëse ata do t'ua rekomandonin të tjerëve këtë fushë studimi apo jo. Përgjigjet ishin shumë pozitive, pasi 87.5% deklaruan se do të sugjerorin miqtë e tyre të studionin Media dhe Digitalizim, ndërsa 12.5% thanë se nuk do ta bënë (Fig. 19). Ishtë premtuese për ne, pasi synojmë të krijojmë një kurrikulë të re që do të tërhiqte studentë të rinj.

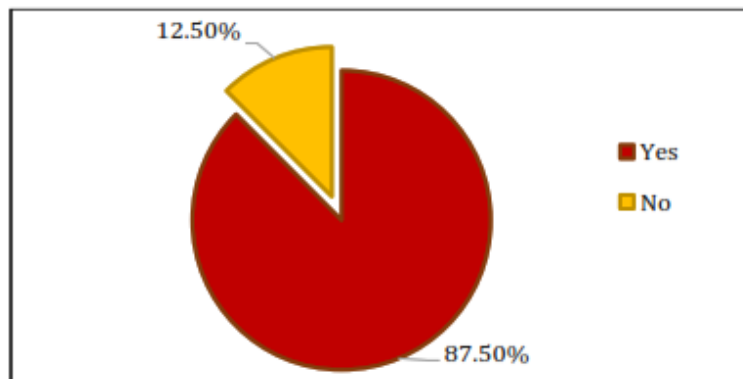

Figure 19: Sugjerime për nxënësit që aplikojnë në këtë degë.

12.2 Cështje lidhur me informalitetin

I njëjti skenar si në Shqipëri, kompanitë dhe operatorët transmetues nuk deklarojnë publikisht plotësisht nevojat e tyre për ekspertë në fushën e MTVD; megjithatë, talentet shpesh zhvillohen brenda ambjentit ose transferohen nga jashtë. Shpesh ka punonjës që mund të mos përputhen me aftësitë për pozicionet e veçanta dhe punonjësit duhet të përshtaten me aftësi për shumë detyra. Jo zyrtarisht, ekziston një numër i konsiderueshëm i punonjësve pa diplomë për të plotësuar nevojat e MTVD për shkak të faktorëve të ndryshëm. Disa kanë ndjekur karrierën e tyre dhe studimet e tyre gjatë rrugës, disa kanë aftësi gazetarie por jo aftësi teknologjike, megjithatë karriera e adoptuar e MTVD tani është gjetur në karrierën e tyre të mesme të jetës që nuk përputhet plotësisht me nevojat e tregut dhe aftësitë e nevojshme me ndryshimin e teknologjisë etj.

13.0 Komunikimi publik midis akademisë dhe industrisë

Universitetet dhe Kolegjet e Kosovës po përballen me një fakt të ngjashëm, mungesa e bashkëpunimit midis akademisë dhe industrisë prandaj MTVD nuk është përjashtim. Është e vështirë për akademinë të ofrojë praktika brenda universiteteve për të gjithë studentët ose të gjejë praktika për të gjithë studentët pasi ekziston bashkëpunimi i dobët dhe mungon potenciali i plotë. Në Universitetin e Prishtinës/Fakulteti i Inxhinierisë Elektrike dhe Kompjuterike ekziston Bordi Këshillimor Industrial me përfaqësues të industrive kryesore publike dhe private në sektorin e Inxhinierisë Elektrike dhe TIK. Bordi shërben si një urë lidhëse midis akademisë dhe industrisë dhe kontribuon, ndër të tjera, në sigurimin e vendeve të praktikës për studentët e fakultetit dhe gjithashtu jep periodikisht opinion mbi rishikimin e programeve të studimit dhe planprogrameve të kurseve. Në rastin e UBT, ekziston një radio studio televizive e themeluar dhe studentët gëzojnë praktika praktike brenda fakultetit të Medias dhe Komunikimit. UBT gjithashtu ka marrë licencën si operator TV dhe në të ardhmen do të krijojë mundësinë që studentët të kenë praktika praktike si në studiot e radios ashtu edhe në ato televizive që do të ofrojnë mundësi unike për studentët. Ne duhet të pajtohemi që operatorët MTVD nuk kanë shumë njohuri në përgjithësi në lidhje me programet e studimit dhe mundësitë e stafit të tyre ose ku të kërkojnë talentin; prandaj, puna shtesë e bashkëpunimit duhet të bëhet në nivel kombëtar për të ngritur më tej këtë çështje.

14.0 Konkluzione

Së pari, kuadri ligjor i organeve rregullatore të shërbimeve audio-vizuale të mediave në të dy vendet është në një formë riformuese dhe duke ndjekur udhëzimet e BE-së dhe përmirësimet e infrastrukturës po ndodhin duke përfshirë kuadrin ligjor. Së dyti, studimi gjen një mbështetje të fortë nga të intervistuarit se nevoja për ekspertë është e pranishme edhe pse sektori i industrisë nuk i publikon hapur numrat e nevojshëm. Së treti, të dy vendet kanë një sasi të konsiderueshme të rinjsh që dëshirojnë të vazhdojnë karrierën e tyre në MTVD që do të gjejnë punë pasi ka kërkesë në fushën e MTVD për ekspertë. Së katërti, vendosja e praktikave vazhdon të jetë një sfidë pasi universitetet nuk kanë infrastrukturë të brendshme për praktika, kështu që bashkëpunimi i mëtejshëm është vërtet shumë i nevojshëm. Së pesti, akademia e kupton që do të ketë më shumë promovim të programeve dhe nevojitet bashkëpunim më i ngushtë me industrinë MTVD në mënyrë që kompanitë të mund të adresojnë nevojat dhe perspektivat e tyre. Bazuar në nevojat, mund të bëhet zhvillimi i kurrikulave, i cili do të krijojë më shumë mundësi për praktika dhe punësim të mundshëm të studentëve perspektivë. Si përfundim, ky studim arrin në përfundimin se si Shqipëria ashtu edhe Kosova ndajnë sfida dhe mundësi të ngjashme për zonën e MTVD, prandaj, praktikat më të mira nga institucionet e BE -së mund të miratohen dhe mendimi i ekspertëve veçanërisht nga partnerët që marrin pjesë në projektin DIMTV do të gjenerojë më shumë vlerë të shtuar ndërsa kurrikulat e MTVD dhe infrastruktura e përgjithshme mbështetëse është në fazat e hershme në të dy vendet.